

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การบูรณาการการสอน การวิจัยและการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาท้องถิ่น
: กรณีศึกษาวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี
สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

**The Integration of Teaching, Research and Academic Services for Community
Developing: A Case Study of Children Book Construction Course for
Undergraduate Students, Rajabhat Institute Chaing Mai.**

โดย รองศาสตราจารย์สนธิ สัตโยภาส

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ชุดโครงการบูรณาการการสอน การวิจัยและการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาท้องถิ่น
สัญญาเลขที่ RDG45N0048

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การบูรณาการการสอน การวิจัยและการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาท้องถิ่น
: กรณีศึกษาวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี
สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

**The Integration of Teaching, Research and Academic Services for Community
Developing: A Case Study of Children Book Construction Course for
Undergraduate Students, Rajabhat Institute Chaing Mai.**

โดย รองศาสตราจารย์สนธิ สัตโยภาส

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ชุดโครงการบูรณาการการสอน การวิจัยและการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

งานวิจัยเรื่อง : การบูรณาการการสอน การวิจัยและการบริการวิชาการเพื่อพัฒนา
ท้องถิ่น : กรณีศึกษาวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก สำหรับนักศึกษาระดับ
ปริญญาตรี สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

ผู้วิจัย : รองศาสตราจารย์สนธิ สัตโยภาส

ชุดวิจัย : การวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นรวบรวม อนุรักษ์และเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับ
ภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ แล้วนำมาสร้างหนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ และ
ต้องการจะศึกษาวิธีการบูรณาการวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็กเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้
นักศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาไทย หมู่เรียน ท.42.ศ4.01 ของสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ปีการ
ศึกษา 2544 จำนวน 29 คน เป็นกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แนวการ
สอนวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก การทำเวทีชาวบ้าน การประชุมสัมมนา แบบบันทึกข้อมูล
สื่อประกอบการสอน และแบบประเมินหนังสือสำหรับเด็ก

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยดำเนินการสอนนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างตามกระบวนการของวิชาการ
สร้างหนังสือสำหรับเด็กที่กำหนดไว้ในแนวการสอน นักศึกษากลุ่มตัวอย่างแต่ละคนสร้าง
องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการเดินทางกลับภูมิลำเนาของตนเพื่อทำเวทีชาวบ้าน กลุ่ม
ตัวอย่างนำองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาเรื่องที่ได้มาจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก แล้วนำไปให้เด็กระดับ
ประถมศึกษาอ่านเพื่อประเมินความเหมาะสมของหนังสือนั้น จากนั้นจึงนำหนังสือที่สร้างเสนอใน
เวทีสัมมนาวิพากษ์หนังสือสำหรับเด็ก กลุ่มตัวอย่างเจ้าของผลงานแต่ละคนนำข้อเสนอแนะจาก
การประเมินของเด็กและข้อวิพากษ์จากการสัมมนาจัดทำหนังสือสำหรับเด็กฉบับสมบูรณ์
กระบวนการเก็บข้อมูลจบลงด้วยกลุ่มตัวอย่างเข้าสอบปลายเรียน ตามลำดับ

ผลการวิจัยพบว่าวิธีการบูรณาการการสอน การวิจัยและการบริการวิชาการเพื่อพัฒนา
ท้องถิ่นที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น อันประกอบด้วยการนำองค์ความรู้ของวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก
และกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อสืบค้น รวบรวมองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาไทย
ด้วยการทำเวทีชาวบ้านมาบูรณาการกับกิจกรรมการสร้างหนังสือสำหรับเด็กนั้น มีประสิทธิภาพ
ส่งผลให้ได้ “หนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ” ที่มีคุณภาพจำนวน 29 เรื่องนับว่า
งานวิจัยนี้ได้ร่วมอนุรักษ์และเผยแพร่องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาไทยถือเป็นการบริการวิชาการตาม
ที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์ทุกประการ

Research Title : The Integration of Teaching , Research and Academic Services for Community Development : A Case Study of Children Book Construction Course for Undergraduate Students, RICM.

Researcher : Assoc. Prof. Sanit Sattayopat

Research project : Community Development Research

Abstract

This research aims to find out, collect, conserve and distribute the knowledge of Northern Thai's wisdom, and in order to construct the children books : Northern Thai Wisdom Series. It is also study the method of the intregation of children book construction to develop the community. The subjects of the research are the 29 students, major Thai 42 A. 4 .01 of Rajabhat Institute Chiang Mai. The research was conducted in academic year 2001. The instrument used are the course outline of Children Book construction, community discussion, teaching materials, data collecting forms and the evaluation forms of children books.

Data collecting was conducted by teaching the experimental – student group as the process directed in the course outlines of the Children-Book Construction Course. The experimental group was required to construct their own local knowledge by returning to their communities in their hometowns in order to hold a community discussion on the local wisdom which they were interested in. Then the information from the discussion was used to construct children books. After that the books were piloted to the primary students in Chiang Mai. The presentation for the analysis and criticism of the appropriation of the book were performed by the students and the experts at the Novotel hotel. The feedback from the experts and the primary students were cared to construct the complete children books. Moreover, the students had to take the final examination as a regular class.

The finding is that the integration of the teaching, the research and academic service for community development, the teaching method which is developed by the researcher, result in encouraging the students to construct the children book. This method is the composition of the knowledge of children book construction, the participatory research process and collecting data techniques, using focus group technique. It is also found that with this method, the "Children Books : Northern Thai Wisdom Series" are the qualified books for children.

After all the procedure, the students can construct 29 titles of children books. More over, this research is a part of the conservation and dissemination of the Northern Thai Wisdom and it clearly and really meets the intended objectives of this research.

กิตติกรรมประกาศ

โครงการบูรณาการการสอน การวิจัยและการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ สำเร็จลงด้วยดีเพราะได้รับความกรุณาจากหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้ทุนอุดหนุนงานวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณ ดร.สมคิด แก้วทิพย์ ผศ.สมพงษ์ บุญเลิศ ผศ.ดร.อวรรณ โอภาสพัชร และดร.มหาบุญช่วย สิริโนร ที่ช่วยให้อำนาจในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญทางด้านหนังสือสำหรับเด็ก และภูมิปัญญาไทยภาคเหนือมีคุณปรีดา ปัญญาจันทร์ คุณสนั่น ธรรมธิ รศ.โกชัย สาริกบุตร และปราชญ์ชาวบ้านที่เข้าร่วมในเวทีวิพากษ์หนังสือสำหรับเด็กทุกท่านที่กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณชุมชนผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญาทั้ง 29 เรื่อง ที่กรุณาร่วมทำเวทีชาวบ้านเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับสาระด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น จนทำให้นักศึกษาได้องค์ความรู้ในเรื่องที่เขียนอย่างสมบูรณ์

ขอขอบคุณนักศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาไทย หมู่เรียน ท.42.ศ4.01 ทุกคนที่สนใจและตั้งใจร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนตามกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอนเป็นอย่างดี และได้ผลงานมีคุณภาพดังปรากฏทุกคน ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กล่าวนามมา ณ โอกาสนี้อีกครั้งหนึ่ง

สนิท สัตโยภาส

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	จ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย	3
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	4
บทที่ 2 ภูมิปัญญาไทย	6
จุดเริ่มต้นของการส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา	6
ความหมายและลักษณะของภูมิปัญญาไทย	7
ประเภทของภูมิปัญญาไทย	10
คุณค่าของภูมิปัญญาไทย	13
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทย	13
บทที่ 3 การสร้างหนังสือสำหรับเด็ก	17
ความหมายของหนังสือสำหรับเด็ก	18
ประโยชน์ของหนังสือสำหรับเด็ก	18
ลักษณะที่ดีของหนังสือสำหรับเด็ก	19
ประเภทของหนังสือสำหรับเด็ก	21
ลำดับขั้นตอนการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก	22
งานวิจัยเกี่ยวกับหนังสือสำหรับเด็ก	25

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 การวิจัยแบบบูรณาการกับการจัดการศึกษา	27
การวิจัยแบบบูรณาการ	27
การจัดการศึกษาแบบบูรณาการ	31
งานวิจัยที่เกี่ยวกับการบูรณาการการศึกษา	32
บทที่ 5 วิธีดำเนินการวิจัย	34
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	34
เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	36
การเก็บรวบรวมข้อมูล	38
การวิเคราะห์ข้อมูล	48
บทที่ 6 ผลการวิจัยและวิจารณ์	49
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง	49
การสืบค้น รวบรวม อนุรักษ์และเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย	51
การบูรณาการการสร้างหนังสือสำหรับเด็กเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น	52
ผลกระทบจากการดำเนินการวิจัย	53
ผลงานวิจัยด้านหนังสือสำหรับเด็ก	55
บทที่ 7 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	71
สรุปผลการวิจัย	72
ข้อเสนอแนะ	74
บรรณานุกรม	76
ภาคผนวก	79
1. แนวการสอน รายวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก	80
2. แบบบันทึกข้อมูล เรื่อง ภูมิปัญญาไทยจากเวทีชาวบ้าน	84
3. บันทึกความคิดเห็นของผู้ประสานงานเครือข่ายสถาบันการศึกษา จังหวัดเชียงใหม่	87
4. แบบบันทึกการวิพากษ์หนังสือสำหรับเด็ก	88
5. แบบสอบถามเพื่อประเมินหนังสือสำหรับเด็ก	90
6. สื่อประกอบการสอน	91

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
7. หนังสือเชิญวิทยากร และปราชญ์ชาวบ้าน	116
8. ภาพกิจกรรมการดำเนินการวิจัย	125
ประวัติผู้วิจัย	128

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

1	แสดงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง	49
2	แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	101
3	แสดงความสนใจในการอ่านหนังสือแต่ละเรื่องโดยจำแนก ผู้ตอบแบบสอบถามตามเพศ	102
4	แสดงความสนใจในการอ่านหนังสือแต่ละเรื่องโดยจำแนก ผู้ตอบแบบสอบถามตามอายุ	103
5	แสดงความสนใจในการอ่านหนังสือแต่ละเรื่องโดยจำแนก ผู้ตอบแบบสอบถามตามระดับการศึกษา	104
6	แสดงความสนใจในการอ่านหนังสือแต่ละเรื่องโดยจำแนก ผู้ตอบแบบสอบถามตามอาชีพ	105
7	แสดงความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความชอบ ของหนังสือแต่ละเรื่อง	106
8	แสดงความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความสนุก ของหนังสือแต่ละเรื่อง	107
9	แสดงความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับคำศัพท์ ของหนังสือแต่ละเรื่อง	108
10	แสดงความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความชัดเจนของตัวหนังสือ ของหนังสือแต่ละเรื่อง	109
11	แสดงความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับภาพประกอบ ของหนังสือแต่ละเรื่อง	110
12	แสดงความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับขนาดและรูปเล่ม ของหนังสือแต่ละเรื่อง	111
13	แสดงความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับหน้าปก ของหนังสือแต่ละเรื่อง	112
14	แสดงความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับความกิจกรรมท้ายเล่ม ของหนังสือแต่ละเรื่อง	113

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
15	แสดงความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับแนวคิด ของหนังสือแต่ละเรื่อง	114
16	แสดงความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับประโยชน์ ของหนังสือแต่ละเรื่อง	115

สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

2.1 ภาพภูมิปัญญาด้านการวางแผนโบราณ	16
2.2 ภาพนักศึกษากลุ่มตัวอย่างฝึกนวดฝ่าเท้าในเวทีชาวบ้าน	16
3.3 ภาพหนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ	26
5.4 ภาพเวทีชาวบ้านเรื่อง “ผลิตภัณฑ์จากสตอเบอรี่”	125
5.5 ภาพเวทีชาวบ้านเรื่อง “สมุนไพรพื้นบ้าน”	125
5.6 ภาพการวิพากษ์หนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ	126
5.7 ภาพการวิพากษ์หนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ	126
5.8 ภาพ รศ.โกชัย สาริกบุตร (นักวิชาการ) นายปรีดา ปัญญาจันทร์ (นักเขียนหนังสือสำหรับเด็ก) นายสนั่น ธรรมธิ (ปราชญ์ชาวบ้าน) และภูมิปัญญาชาวบ้านคนอื่นๆ ร่วมวิพากษ์หนังสือสำหรับเด็ก	127
5.9 ภาพชาวบ้านนำผลผลิตของภูมิปัญญามาแสดงในวันวิพากษ์หนังสือสำหรับเด็ก ชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ	127

บทที่ 1

บทนำ

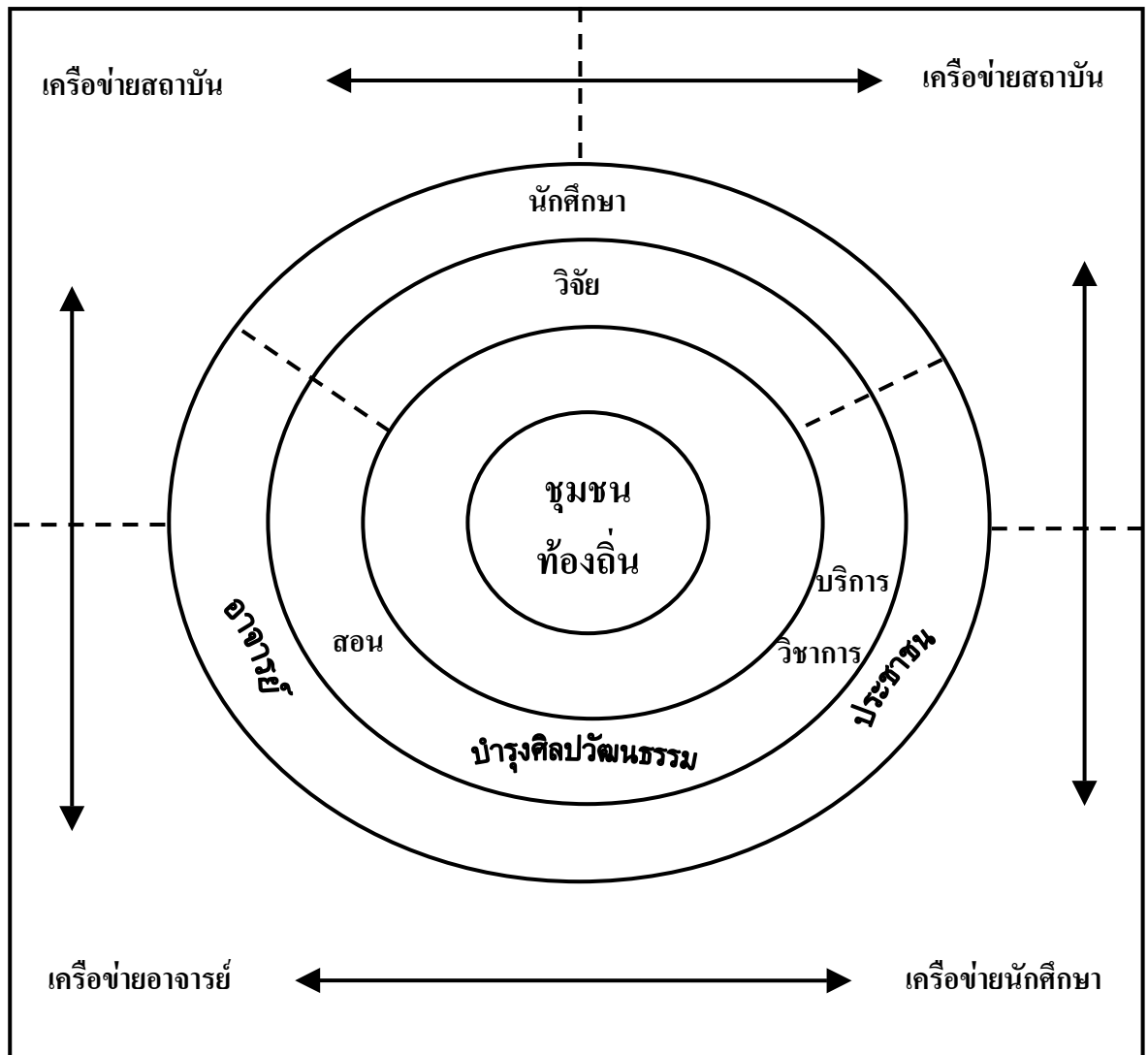
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อมนุษย์มารวมกันเป็นชุมชนน้อยใหญ่ มีการตั้งหลักแหล่งทำมาหากินในสภาพแวดล้อมใดเป็นเวลานานหลายชั่วอายุคนย่อมเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาตินั้น พร้อมกับปรับตัวและสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิต ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ประสบการณ์ โลกทัศน์ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม และวิถีชีวิตอันสืบเนื่องจากการปรับตัวที่ได้สั่งสมปรับเปลี่ยนต่อเนื่องกันมา รวมทั้งการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชุมชนอื่นด้วยรวมเรียกประสบการณ์นี้ว่า “ภูมิปัญญา”

คนไทยมีความรู้ที่เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาไทย” มานานแล้ว หากไม่มีความรู้หรือภูมิปัญญาเลยคนไทยก็คงจะไม่สามารถสร้างบ้านแปงเมืองเป็นปึกแผ่นมาจนถึงปัจจุบัน แต่ด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้คนไทยบางส่วนตกอยู่ใต้อิทธิพลของวัตถุนิยมมองข้ามความดีงามทางด้านจิตใจ ไม่เห็นคุณค่าทางศาสตร์และศิลป์ของชาติที่บรรพบุรุษได้สั่งสมดำรงรักษาสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน เมื่อคนไทยทั้งประเทศประสบปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจจนทำให้ข้าราชการหลายฝ่ายหันมาสนใจศึกษาค้นคว้ารวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้าน ดังปรากฏเป็นหลักฐานในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 23 (3) ที่ให้แนวคิดในการจัดการศึกษาว่าให้นำ “ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา” มาบูรณาการเป็นสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา และเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2542 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบในการนำนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติเสนอแล้ว ซึ่ง ประเวศ วะสี (2546 : 10) กล่าวเสริมความดังกล่าวข้างต้นไว้อย่างเฉียบคมว่า “ในกว่า 100 ปีที่ผ่านมาเราถูกรอบงำด้วยอารยธรรมของฝรั่งซึ่งเป็นอารยธรรมแห่งการแย่งชิง ต้องเข้าใจข้อผิดพลาดอย่างฉกรรจ์ของฝรั่ง และสลัดตัวไปสู่ความเป็นไททางปัญญา”

สถาบันราชภัฏเป็น “สถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น” ที่มีหน้าที่สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยปรัชญาของสถาบันโดยตรง จึงดำเนินบทบาทภารกิจต่างๆ โดยบูรณาการศาสตร์สากลและศาสตร์ท้องถิ่น บูรณาการภารกิจทุกด้าน ตลอดจนใช้ทรัพยากรให้กลมกลืนสอดคล้องและเอื้ออำนวยกันและกัน สำหรับการบูรณาการภารกิจเข้าด้วยกันตั้งแต่การวิจัย การจัดการเรียนการสอน การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมนั้นเป็นภารกิจที่มีความเกี่ยวเนื่อง

เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก อาทิ ผลงานที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าวิจัยในห้องแล็บ นำผลมาใช้ในการเรียนการสอน ขณะเดียวกันก็สามารถนำผลการวิจัยออกเผยแพร่ให้ประชาชนทั่วไปได้ด้วยเพราะเป็นเรื่องที่อยู่ใกล้ตัวและให้ประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมในชีวิตจริง ดังกรอบแนวคิดของ สมพงษ์ บุญเลิศ (2544 : เอกสารถ่ายสำเนา) ต่อไปนี้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยนำวิชา “การสร้างหนังสือสำหรับเด็ก” ซึ่งเป็นวิชาที่นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาครุศาสตร์ โปรแกรมวิชาภาษาไทย ที่ผู้วิจัยสอนมาจัดกระบวนการเรียนการสอนให้เข้ากับ “การบูรณาการการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น” ขึ้น โดยมุ่งหวังที่จะให้ผู้เรียนร่วมกันสร้างความรู้ เรื่อง ภูมิปัญญาไทย ที่สืบค้นได้นำออกเผยแพร่ในรูปของ “หนังสือสำหรับเด็ก ชุด ภูมิปัญญาไทย” อันเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยตามเจตนารมณ์ดังกล่าวข้างต้นได้อีกทางหนึ่ง

คำถามการวิจัย

1. ภูมิปัญญาไทยของแต่ละท้องถิ่นมีอะไรบ้าง
2. จะบูรณาการอย่างไรให้สมาชิกของชุมชนได้มาร่วมกระบวนการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นตนให้เข้มแข็ง ชัดคม และยั่งยืน
3. การนำเสนอภูมิปัญญาไทยแก่เยาวชนของชาติได้รับรู้ และมองเห็นคุณค่าในรูปของหนังสือสำหรับเด็ก มีวิธีสร้างอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสืบค้น รวบรวม อนุรักษ์และเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย
2. เพื่อศึกษาวิธีการบูรณาการวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็กเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
3. เพื่อสร้างหนังสือสำหรับเด็ก ชุด ภูมิปัญญาไทย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขต ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ

ประชากร ได้แก่ นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย ระดับปริญญาตรี ของสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2544

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย สาขาศิลปศาสตร์ หมู่เรียน ท.42.ศ4.01 ของสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2544 จำนวน 29 คน
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่
 - 2.1 วิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก รหัสวิชา 1543501 หลักสูตรสถาบันราชภัฏพ.ศ. 2543 จำนวน 2 หน่วยกิต
 - 2.2 ภูมิปัญญาไทยของท้องถิ่นภาคเหนือ
3. ขอบเขตด้านวิธีการ ได้แก่
 - 3.1 การบูรณาการการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเข้าไปในกิจกรรมเดียวกัน
 - 3.2 การทำเวทีชาวบ้านเพื่อนำสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาภูมิปัญญาของท้องถิ่นให้เข้มแข็ง ชัดคมและยั่งยืน
 - 3.3 การนำเสนอภูมิปัญญาไทยทางภาคเหนือให้แก่เยาวชนของชาติได้รับรู้และมองเห็นคุณค่าในรูปของหนังสือสำหรับเด็ก

นิยามศัพท์เฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้มีนิยามศัพท์เฉพาะ ดังนี้

“การสร้างหนังสือสำหรับเด็ก” หมายถึง รายวิชาในหลักสูตรสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2543 รหัสวิชา 1543501 โดยมีคำอธิบายรายวิชาว่า “ความหมายของหนังสือสำหรับเด็ก ความมุ่งหมาย ลักษณะและหลักการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก โดยจำแนกประเภทของหนังสือสำหรับเด็ก เทคนิค การเลือกสรรเนื้อหา การวางโครงเรื่อง การสอดแทรกความคิดและคุณธรรมต่างๆ การจัดรูปเล่ม และภาพประกอบ การสำรวจหนังสือและบรรณสารสำหรับเด็ก การวิเคราะห์และประเมินคุณค่า หนังสือสำหรับเด็ก ฝึกจัดทำหนังสือสำหรับเด็กอย่างน้อย 1 เล่ม”

“ภูมิปัญญาไทย” หมายถึง องค์ความรู้ในด้านต่างๆ ของการดำรงชีวิตและการสร้างสรรค์ อารยธรรมของประชาชนทางภาคเหนือของไทย โดยเฉพาะในท้องถิ่นที่เป็นภูมิปัญญาของนักศึกษา กลุ่มตัวอย่างแต่ละคนที่เรียนวิชา “การสร้างหนังสือสำหรับเด็ก” กับผู้วิจัย

“การบูรณาการ” หมายถึง การหลอมรวมการเรียนการสอนวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก การบริการวิชาการ เรื่อง ภูมิปัญญาไทย การทำนุบำรุงวัฒนธรรมไทยด้านภูมิปัญญา และการทำวิจัยเป็นกิจกรรมเดียวกัน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ผลในด้านองค์ความรู้

- 1.1 ได้องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาไทยของท้องถิ่นภาคเหนือ ที่กลุ่มตัวอย่างเข้าไปสืบค้น
- 1.2 สมาชิกของแต่ละชุมชนได้เรียนรู้กระบวนการสืบค้นองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาไทย ได้อย่างน่าเชื่อถือ
- 1.3 ได้สร้างและปลูกฝังค่านิยมไทยแก่สมาชิกในชุมชนและเยาวชนของชาติให้เห็นคุณค่าเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย และพร้อมที่จะช่วยสืบทอด อนุรักษ์ให้ยั่งยืนตลอดไป
- 1.4 ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับหนังสือสำหรับเด็ก โดยเฉพาะวิธีการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก

2. ผลในการพัฒนา

2.1 ได้พัฒนาเยาวชนกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการ ทั้งในด้านทักษะการเขียนหนังสือสำหรับเด็กและในด้านจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น รักท้องถิ่น ตลอดจนพร้อมที่จะร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ให้ยั่งยืนตลอดไป

2.2 ได้พัฒนาภูมิปัญญาไทย 29 เรื่อง เพื่อนำออกเผยแพร่ให้เยาวชนได้อ่านได้ศึกษากันทั่วประเทศ

2.3 ได้มีส่วนสนับสนุนให้สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ได้ทำหน้าที่เป็น “สถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น” ได้อย่างแท้จริง

3. ผลผลิตที่ได้รับ

ได้หนังสือสำหรับเด็ก ชุด ภูมิปัญญาไทยภาคเหนือที่มีคุณภาพออกเผยแพร่แก่เยาวชนไทย จำนวน 29 เล่ม (เรื่อง)

บทที่ 2

ภูมิปัญญาไทย

อาคารสูงมีเสาเข็มยาว ต้นไม้ใหญ่ยังรากแก้วลึกชั้นใด รากฐานหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ย่อมใช้ภูมิปัญญาของชาติที่บรรพบุรุษได้เรียนรู้ สร้างสรรค์และสั่งสมสืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคนจนกลายเป็นวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตชั้นนั้น ชาติไทยมีอารยธรรมเป็นมรดกที่บรรพบุรุษสืบทอดสู่ชนรุ่นหลังด้วยกระบวนการสั่งสม สืบทอดและพัฒนาในแต่ละยุคสมัย ทั้งด้านวิถีการดำรงชีวิต การทำมาหากิน การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ เทคโนโลยี ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี และศิลปกรรมแขนงต่างๆ ซึ่งนอกจากจะแสดงว่าสังคมไทยมีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีตแล้วยังมีผลให้คนไทยและสังคมไทยมีเอกลักษณ์ที่น่าภูมิใจไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าชาติใดๆ

จุดเริ่มต้นของการส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา

ด้วยเหตุที่การพัฒนาที่ผ่านมาสังคมไทยให้ความสำคัญกับความรู้และภูมิปัญญาไทยน้อยกว่าความรู้สากลที่เป็นภูมิปัญญาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจากตะวันตก จนแทบจะกล่าวได้ว่า สังคมไทยเป็นทางตันปัญญาชาติตะวันตกไปแล้ว แต่ก็ยังไม่สายเกินไปสำหรับความวิตกกังวลดังกล่าว เพราะการปฏิรูปการเมืองของไทยในปี พ.ศ. 2540 ส่งผลอย่างสำคัญให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาของไทย ในปี พ.ศ. 2542 อย่างเป็นระบบโดยเฉพาะเรื่องการให้ความสำคัญกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน และภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติเรื่องของภูมิปัญญาไทย 4 มาตรา คือ มาตรา 46 “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่น...ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น...” มาตรา 69 “บุคคลที่มีหน้าที่ป้องกันประเทศ...พิทักษ์ปกป้องและสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่น...” และมาตรา 81 “รัฐต้องจัดการศึกษาและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น...” และมาตรา 289 “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น...”

ในทำนองเดียวกันกับในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ได้สืบทอดเจตนารมณ์ด้านภูมิปัญญาจากกฎหมายรัฐธรรมนูญดังกล่าวข้างต้นอีกหลายมาตรา อาทิ มาตรา 7 “ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครอง...ส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล...” มาตรา 23 “การจัดการศึกษา...ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม...ในเรื่อง ต่อไปนี้...(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา...” และมาตรา 28 “...ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตร...ที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ”

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546:1) ตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาและการสืบสานภูมิปัญญาไทยให้คงอยู่ จึงได้จัดทำนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาขึ้น ซึ่งนโยบายดังกล่าวได้ผ่านความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2542 และได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า

ภูมิปัญญาไทยจะได้รับการฟื้นฟูและนำมาปรับใช้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และบริบททางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง โดยถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการศึกษาสำหรับคนทั้งชาติ และเป็นไปเพื่อเน้นคุณค่าทางจิตพิสัยนำไปสู่ดุลยภาพอย่างยั่งยืนจนเกิดเป็นพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาและพัฒนาตนเองและสังคม ตามแนวทางที่เหมาะสมแก่ประเทศไทย

จะเห็นได้ว่าทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติล้วนให้ความสำคัญทั้งภูมิปัญญา ระดับท้องถิ่นและระดับชาติว่าเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรชาติที่ต้องฟื้นฟู สืบสาน ส่งเสริม พัฒนา และนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชาติ สังคมไทย และประเทศไทยให้มั่นคงสถาพรตลอดไป

ความหมายและลักษณะของภูมิปัญญาไทย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525 (2530 : 619) กล่าวว่า “ภูมิปัญญา (พุม-) น. พื้นความรู้ความสามารถ” และ อปเชย แก้วสุข (2543 : 3) ให้ความหมายของคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความสามารถในการใช้ความรู้สร้างสรรค์งานเพื่อพัฒนาและดำรงชีวิต

ของคนในท้องถิ่น” ส่วน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546 : 12) บอกว่า “ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรวบรวมแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย” ในขณะที่ เสรี พงศ์พิศ (2536:6) ให้ความเห็นว่า “เรื่องของภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นเรื่องที่มีขอบเขต กว้างขวาง ลึกซึ้ง คตินิยม ความรู้ ความสันทัด การรู้เท่าทันธรรมชาติ สรรพสิ่งรอบตัวและการเลือกเฟ้นความคิด วิธีการมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างได้ผล เป็นเรื่องของการสั่งสมประสบการณ์มาหลายชั่วคน หลายสิ่งหลายอย่างไม่ทราบที่มาว่าใครเป็นผู้คิดผู้สร้างความรู้ ความสันทัดนั้นขึ้นเมื่อไร เป็นเรื่องนิรนามเป็นส่วนใหญ่...” สำหรับลักษณะของภูมิปัญญาไทยนั้น ประเวศ วะสี (2536:26) ได้สรุปลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า

1. มีวัฒนธรรมเป็นฐาน ไม่ใช่วิทยาศาสตร์
2. มีบูรณาการสูง
3. มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง
4. เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

ส่วนจารีรัตน์ ปรกแก้ว และคณะ (2542:26) ได้ให้ดัชนีบ่งชี้ถึงลักษณะความเป็นภูมิปัญญาในวิถีชีวิตว่าประกอบด้วย

1. มีการกระจายรายได้ เสมอภาค ยุติธรรม ปราศจากการเอารัดเอาเปรียบ กดขี่ขูดรีดในขั้นตอนของความสัมพันธ์ทางการผลิตซึ่งเป็นขั้นตอนพื้นฐานของการดำรงวิถีชีวิต
2. มีการยอมรับธรรมชาติของความหลากหลายทางชีวภาพ และความหลากหลายทาง ความคิด โดยปราศจากการใช้กำลังเข้าทำร้ายหรือหักล้างกัน หากปรากฏว่าเมื่อใดก็ตามที่มีความคิดไม่ตรงกัน ก็จะใช้แต่วิถีทางประชาธิปไตยมาหา ข้อยุติอย่างมีความอดทนอดกลั้น
3. มีลักษณะของการบูรณาการเป็นองค์รวม หรือมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน เป็นเครือข่ายหรือเป็นลูกโซ่
4. มีศักดิ์ศรีของความเป็นชุมชนท้องถิ่น แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์เฉพาะที่เป็นตัวของตัวเอง

5. มีลักษณะของการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างได้ดุลยภาพและยั่งยืน บนความ
สอดคล้องผสมผสานและกลมกลืน
6. มีลักษณะของความเข้มแข็งบนรากฐานของการพึ่งตนเอง ที่มาจากการ
วิเคราะห์ตนเอง เข้าใจตนเอง
7. ให้ความสำคัญกับจิตใจและจิตวิญญาณ บนรากฐานของศีลธรรมจรรยาที่มี
อิสรภาพจากการเป็นทาสของกิเลส ตัณหาจากความโลภ โกรธ หลง

ในเรื่องนี้ จินตนา มัชฌมบุรุษ (2545 : 250) ก็กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาไทยเช่น
กันพอสรุปได้ ดังนี้

1. ภูมิปัญญาไทยนั้นด้านหนึ่งนอกจากจะเป็นเรื่องของพันธุกรรมแล้ว ยังหมายถึง
ศักยภาพในการประสานความรู้ใหม่มาใช้ประโยชน์ด้วย ซึ่งเชื้อให้เกิดทางเลือกใหม่ที่มีลักษณะ
สากลและลักษณะเฉพาะของเราเอง
2. ภูมิปัญญาไทย หมายถึงองค์ความรู้ในด้านต่างๆ ของการดำรงชีวิตของคนไทยที่เกิด
จากการสะสมประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับแนวความคิดวิเคราะห์ในการ
แก้ไขปัญหาต่างๆ ของตนเอง จนเกิดหลอมรวมเป็นแนวความคิดในการแก้ไขปัญหาที่เป็นลักษณะ
ของตนเอง ที่สามารถพัฒนาความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัยในการแก้ไข
ปัญหาของการดำรงชีวิต
3. ภูมิปัญญาไทย เป็นผลของประสบการณ์สั่งสมของคนที่เรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์กับ
สิ่งแวดล้อม ปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มชนเดียวกัน และระหว่างกลุ่มชนหลายๆชาติพันธุ์ รวมไปถึง โลก
ทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญาเหล่านี้เคยเอื้ออำนวยให้คนไทยแก้ปัญหาได้ดำรงอยู่และ
สร้างสรรค์อารยธรรมของเราเองได้อย่างมีดุลยภาพกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในระดับพื้นฐาน
หรือระดับชาวบ้าน ภูมิปัญญาในแผ่นดินนี้มีได้เกิดขึ้นนอกเขตแต่มีส่วนแลกเปลี่ยน เลือกเฟ้น
และปรับใช้ภูมิปัญญาจากอารยธรรมอื่นตลอดมา
4. ภูมิปัญญาไทย เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยการตีความหมายอย่างลึกซึ้งให้เข้าใจ
ถึงมูลเหตุแห่งการสร้างสรรค์อันชาญฉลาด แสดงถึงความมีภูมิปัญญาของคนไทยในยุคสมัยหนึ่ง
ที่สามารถคิดค้นสิ่งที่เป็นระเบียบแบบแผนและมีรูปแบบที่ยอมรับกันภายในสังคม เพื่อเอื้อ
ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นๆ ทั้งยังมีคุณค่างดงามในรูปแบบของงานศิลปะ
ผลงานจากภูมิปัญญาของคนไทยโบราณจะปรากฏคุณค่าเด่นชัด และน่าทึ่งเห็นเมื่อเราได้

ประจักษ์ชัดถึงความสัมพันธ์สอดคล้องระหว่างศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กับสภาพความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมแต่ละยุคสมัย

จากความดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับ “ภูมิปัญญาไทย” ได้ว่า ภูมิปัญญาไทยเป็นความรู้ ความสามารถที่เกิดจากกระบวนการสืบทอด ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่างๆของไทย แล้วพัฒนาคัดสรรปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิดภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะกับสังคมไทย และสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด

ประเภทของภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาไทย (Thai Wisdom) แบ่งได้ 2 ระดับ คือ ภูมิปัญญาระดับชาติ กับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวให้การดำเนินชีวิตสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีสุขด้วยความรู้หลายๆเรื่อง เป็นแบบองค์รวมไม่ได้แยกส่วน แต่เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535) จึงได้แบ่งภูมิปัญญาไว้ 5 หมวด คือ

หมวดที่ 1 ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ และศาสนา หมายถึงแบบอย่างที่เป็นปฏิบัติสืบทอดกันมาในด้านการยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นความจริง ซึ่งเกิดจากสติปัญญาที่มีความเป็นเหตุเป็นผล หรือเกิดจากความเชื่อ ความศรัทธา แบ่งเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ ความเชื่อ ปรัชญา ศาสนาและลัทธิ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ กฎหมาย ธรรมเนียม การปกครอง การปลูกฝังและ การสืบทอด และประเพณี

หมวดที่ 2 หมวดภาษาและวรรณกรรม หมายถึง สิ่งที่มีสื่อความหมายด้วยเรื่องหรืออักษรที่กำหนดไว้เป็นสื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน แบ่งเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ ขาวสาร วรรณกรรม ภาษาศาสตร์และหลักภาษา ภาษาถิ่นและภาษาชนต่างกลุ่ม นิทานและภูมิปัญญา ความเรียงและฉันทลักษณ์ วาทกรรม ภาษิต และปริศนาคำทาย

หมวดที่ 3 ศิลปกรรมและโบราณคดี หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อความงามที่ให้คุณค่าทางจิตใจ หรือเพื่อประโยชน์ใช้สอย รวมทั้งสิ่งต่างๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อสื่อสารทางความเชื่อของกลุ่มชน แบ่งเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม โบราณคดี การวางผังเมืองและชุมชน วัฒนธรรมสถาน หรือแหล่งวัฒนธรรม

หมวดที่ 4 การละเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์แสดงออก เพื่อสนองความต้องการทางด้านร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ แบ่งเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ การขับร้องและดนตรี ระบายสี มหรสพ เพลงเด็กและเพลงกล่อมเด็ก เพลงปฏิพากย์ การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาและนันทนาการ การท่องเที่ยว และธุรกิจเกี่ยวกับวัฒนธรรม

หมวดที่ 5 ชีวิต ความเป็นอยู่ และวิทยาการ หมายถึง กิจกรรมการดำเนินชีวิตของบุคคลหรือกลุ่มชน ประกอบการคิดค้นและพัฒนาวิทยาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยอาศัยบุคคลในท้องถิ่น หรือการรับวัฒนธรรมต่างถิ่นมาปรับปรุงการพัฒนาการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมยิ่งขึ้น แบ่งเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้ วิศวกรรมศาสตร์ การสาธารณสุข ที่อยู่อาศัย ชีวประวัติ วิทยาการ และอาชีพ

แต่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546:12-14) ได้กำหนดลักษณะและขอบข่ายภูมิปัญญาไทยสำหรับการยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทยไว้ 9 ด้าน พอสรุปได้ดังนี้

1. **ด้านเกษตรกรรม** ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต เป็นต้น
2. **ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม** ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัดและเป็นธรรม เช่น ตั้งกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น
3. **ด้านการแพทย์ไทย** ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น ยาจากสมุนไพรอันมีอยู่หลากหลาย การวางแผนโบราณ การดูแลรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น
4. **ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน เป็นต้น

5. **ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน** ได้แก่ ความสามารถในการด้านการสะสมและบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อความมั่นคงให้แก่ชีวิต ความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนในรูปสหกรณ์ออมทรัพย์ กองทุนสวัสดิการการรักษาพยาบาลของชุมชน เป็นต้น

6. **ด้านศิลปกรรม** ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ

7. **ด้านภาษาและวรรณกรรม** ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษาคือภาษาไทยในภูมิภาคต่างๆ รวมถึงด้านวรรณกรรมท้องถิ่นและการจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่างๆ

8. **ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี** ได้แก่ ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรม คำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีเข้า

9. **ด้านโภชนาการ** ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหารและยาได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่างๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและบริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมาก รวมถึงการขยายคุณค่าเพิ่มของทรัพยากรด้วย

และจาร์รัตน์ ปรกแห้วและคณะ (2542:27) ได้จัดจำแนกประเภทภูมิปัญญาในวิถีชีวิตไว้ในงานวิจัยของตนว่ามี 2 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

1. ประเภทของภูมิปัญญาในวิถีชีวิตจากโครงสร้างส่วนล่างที่เกี่ยวข้องกับพลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิต หรือปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ได้ ประกอบด้วย

1.1 วิธีการผลิตที่เป็นอาชีพของคนในท้องถิ่น – การเกษตรแบบยั่งยืน

1.2 หัตถกรรมเพื่อการดำรงชีวิต

1.2.1 เครื่องทอถุงห่ม – ผ้าไหม

1.2.2 เครื่องทอเครื่องใช้ – การทอเสื่อ

1.2.3 เครื่องจักสาน – เครื่องใช้, เครื่องดักสัตว์

1.2.4 เครื่องปั้นดินเผา

1.2.5 การแกะสลักหิน

1.2.6 สมุนไพร – การแพทย์แผนโบราณ

1.2.7 อาหารการกิน

2. ประเภทของภูมิปัญญาในวิถีชีวิตจากโครงสร้างส่วนบนที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิดทางสังคม เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มสังคม ประกอบด้วย

2.1 สถาปัตยกรรมทางศาสนา – ปราสาทหินพนมรุ้ง, ปราสาทเมืองต่ำ

2.2 สถาปัตยกรรมทางการปกครอง – คูเมือง

2.3 ประเพณีทางสังคม

2.3.1 การละเล่นพื้นบ้าน

2.3.2 ดนตรีพื้นบ้าน / เครื่องดนตรีพื้นบ้าน

2.3.3 ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง

2.3.4 ศิลปะการแสดง – หมอลำ

2.3.5 เพลงกล่อมเด็ก

2.4 วรรณกรรมพื้นบ้าน

2.4.1 ผญา

2.4.2 คำสอน

2.4.3 นิทานพื้นบ้าน

2.5 ความเชื่อ และพิธีกรรมต่างๆ – พิธีกรรมม็วด

จะเห็นว่าถ้าจัดแบ่งภูมิปัญญาออกเป็นประเภทใหญ่แล้วจะได้ 2 ประเภท คือ ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับพลังการผลิตเพื่อการดำรงชีวิต อันได้แก่ การเกษตรแบบยั่งยืน หัตถกรรมด้านเครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ สมุนไพรและอาหารการกิน กับภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับจิตใจ ความรู้สึกนึกคิดทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข อันได้แก่ ประเพณีทางสังคม ภาษาและวรรณกรรมพื้นบ้าน ความเชื่อตลอดจนพิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น

คุณค่าของภูมิปัญญาไทย

จากความหมายและประเภทของภูมิปัญญาไทย ดังที่นำเสนอข้างต้นทำให้มองเห็นคุณค่า และประโยชน์ของภูมิปัญญาไทยหลายประการ อาทิ

1. ภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงมาโดยตลอดนับตั้งแต่สมัยสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหงทรงภูมิปัญญาด้านการปกครองพระราชารัฐด้วยพระเมตตาแบบพ่อปกครองลูก ผู้ใดปวดท้องข้องใจก็สามารถแจ้งความด้วยการส่งกระดิ่งขอรับพระราชทานความช่วยเหลือ ทำให้ประชาชนจงรักภักดีต่อพระองค์และประเทศชาติ ร่วมกันสร้างชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองได้ ปัจจุบันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกพระองค์ก็ทรงใช้ภูมิปัญญาสร้างคุณประโยชน์แก่พสกนิกรและประเทศชาติเหลือที่จะพรรณนาครบได้ ดังที่เราชาวไทยประจักษ์ร่วมกันแล้ว

2. ภูมิปัญญาไทยสร้างความภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย ทั้งด้านการกีฬา การป้องกันประเทศ ด้านภาษาและวรรณกรรม และด้านอาหารไทย เป็นต้น

3. ภูมิปัญญาไทยสามารถประยุกต์หลักคำสอนในพระพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตได้เหมาะสมและมีความสุข เพราะคำสอนในพระพุทธศาสนาทำให้คนไทยเป็นคนอ่อนน้อม ถ่อมตน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักสงบ ประนีประนอม อุดมทน ให้อภัยแก่ผู้สำนึกผิด ดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย ทำให้คนไทยมีความเอื้ออาทรกัน อันยังผลให้อยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข

4. ภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างความสมดุลระหว่างคน สังคม และธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน อาทิ ประเพณีสงกรานต์เป็นวันครอบครัวที่ญาติพี่น้องได้มาพบกันด้วยความรักและอบอุ่น ประเพณีลอยกระทงให้คุณค่าที่การบูชาและเคารพธรรมชาติที่หล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์ เป็นต้น

5. ภูมิปัญญาไทยช่วยเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตคนไทยให้เหมาะสมกับยุคสมัย แม้กระแสโลกาภิวัตน์จะนำความรู้สากลหลั่งไหลเข้ามาแต่ภูมิปัญญาไทยก็สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัยได้ อาทิ รถอีแต๋น รถตุ๊กตุ๊ก เรือยนต์หางยาว เกษตรทฤษฎีใหม่ขององค์เหนือหวัรัชกาล ปัจจุบัน เศรษฐกิจพอเพียง ยาสมุนไพรสกัดใส่แคปซูล เป็นต้น

เพราะฉะนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต สังคม และประเทศชาติโดยใช้ภูมิปัญญาไทยจึงเป็นการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อคุณภาพชีวิต ความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชน ความอบอุ่นของครอบครัว ความเข้มแข็งของชุมชน ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและเพื่อความเป็นไทยของประเทศโดยรวม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา

งานวิจัยด้านภูมิปัญญานั้น จินตนา นัฒนสาร (2541) ได้ทำวิจัย เรื่อง “การวิเคราะห์ ภูมิปัญญาชาวบ้านในหนังสือเรียนภาษาไทยชุดพื้นฐานภาษา ระดับประถมศึกษา” พบว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านในหนังสือดังกล่าวมีถึง 138 เนื้อความ มีทั้งด้านการศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การผลิตและบริโภค การเกษตร การรักษาโรค และทัศนียภาพของ

ไชย (2542) ก็ทำวิจัยเรื่อง “สภาพและแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยส่วนหนึ่งพบว่า ครูสอนวิชาสังคมศึกษาเห็นว่าภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติสนับสนุนอยู่ในระดับมาก และมนุษย์กับประสบการณ์สนับสนุนอยู่ ในระดับมากเช่นกัน ส่วน รำพา ฤาชัย (2545) ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาบทเรียนภาษาไทย เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง” พบว่า บทเรียนที่สร้างมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน คือ 81.04 / 81.06 นักเรียนที่ใช้บทเรียนที่สร้างขึ้นมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 พร้อมทั้งมีความคิดเห็นต่อบทเรียนที่สร้างขึ้นอยู่ในเกณฑ์เหมาะสม มากที่สุด

และในปี 2545 สุปิยา ทาปทา (2545) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 10” ได้สรุปผลการวิจัยว่า ภูมิปัญญาที่นำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านคติความเชื่อ ด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณี ด้านการประกอบอาชีพ และด้านเทคโนโลยีชาวบ้าน ส่วนวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมี 3 วิธี คือ ครูเชิญผู้รู้เจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านมาร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน หรือนำนักเรียนไปศึกษา เรียนรู้ที่แหล่งภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือนำกิจกรรมที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สำหรับรายวิชาที่นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากที่สุด คือ วิชาสังคมศึกษา ในขณะที่ผลการวิจัยสรุปอีกว่า การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะส่งผลให้นักเรียนเห็นประโยชน์ คุณค่า เกิดความรักความผูกพันกับท้องถิ่น ทำให้เกิดความสามัคคีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และสามารถนำภูมิปัญญาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ได้ด้วย ส่วนปัญหาอุปสรรคในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่สำคัญ คือ บุคลากรไม่มีเวลาเพียงพอที่จะดำเนินการ ไม่มีงบประมาณ ไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ ขาดการนิเทศจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและนักเรียนไม่ให้ความสนใจที่จะเรียนเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546) ได้ทำวิจัย เรื่อง “นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา” ผลงานวิจัยดังกล่าวได้นำไปสู่การจัดทำนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ซึ่งนโยบายดังกล่าวได้รับความเห็นชอบตามมติคณะรัฐมนตรี

เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2546 ให้หน่วยงานทางด้านการศึกษานำนโยบายดังกล่าวลงสู่การปฏิบัติดังสาระสำคัญในนโยบาย ต่อไปนี้

เพื่อให้ภูมิปัญญาเป็นฐานราก และเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคน และการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม สาระสำคัญในนโยบาย กำหนดได้ดังนี้

1. นำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาของชาติ โดยเลือกสรรสาระและกระบวนการเรียนรู้ เข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย
2. ยกย่องและเชิดชูเกียรติ “ครูภูมิปัญญา” และสนับสนุนให้มีบทบาทเสริมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกระบบ รวมทั้งให้แบบอย่างและชี้นำด้านวิถีคิด วิถีการเรียนรู้ และการดำเนินชีวิตที่ได้ผ่านการทดสอบมามาก
3. สนับสนุนการศึกษาวิจัยด้านภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาให้หลากหลายให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง
4. ประมวลผลคลังข้อมูลเกี่ยวกับสารัตถะองค์การและเครือข่ายภูมิปัญญา ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

นโยบายดังกล่าว ผู้วิจัยได้ตอบสนองแล้วในงานวิจัยเรื่องนี้ โดยพานักศึกษากลุ่มตัวอย่างสร้างความรู้ด้านภูมิปัญญาไทยด้วยการทำเวทชีบบ้านในชุมชน ดังตัวอย่างภาพข้างล่างนี้

ภาพที่ 2.1 ภูมิปัญญาด้านการวางแผนโบราณ

ภาพที่ 2.2 ภาพนักศึกษากลุ่มตัวอย่างฝึกนวดฝ่าเท้าในเวทีชาวบ้าน

บทที่ 3

การสร้างหนังสือสำหรับเด็ก

เด็กเป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโตทั้งด้านร่างกาย สมอง อารมณ์และจิตใจ เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญต่ออนาคตของชาติ ดังคำขวัญที่ว่า “เด็กไทยคือหัวใจของชาติ เด็กฉลาดชาติเจริญ” ด้วยเหตุนี้ทุกประเทศจึงจัดให้มี “วันเด็ก” ขึ้น เพื่อให้ทั่วโลกได้เห็นความสำคัญของเด็กนั่นเอง การที่จะพัฒนาให้เด็กเป็นกำลังของชาติในอนาคตได้นั้น นอกจากจะมุ่งพัฒนาความเจริญเติบโตทางร่างกายให้มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงแล้ว การพัฒนาด้านอารมณ์ สังคม จิตวิญญาณ และ สติปัญญาเป็นสิ่งสำคัญที่จะมองข้ามไม่ได้ ปัจจัยสำคัญที่จะพัฒนาเด็กในเรื่องดังกล่าว คือ หนังสือที่เหมาะสมกับเด็กนั่นเอง

ความหมายของหนังสือสำหรับเด็ก

เกี่ยวกับเรื่องนี้ วินัย รอดจ่าย (2534:8) กล่าวว่า “หนังสือสำหรับเด็กก็คือหนังสือที่เขียนให้เด็กและเยาวชนอ่านโดยเฉพาะ หรืออาจให้ผู้ใหญ่อ่านให้ฟังก็ได้ถ้าเด็กยังเล็ก โดยมุ่งเน้นที่จะให้เด็กเกิดความสุข สนุกสนาน เพลิดเพลิน ใคร่รู้ นำไปสู่นิสัยรักการอ่านต่อไป” ซึ่งตรงกับแนวคิดของ Jafa (2523:32) ว่า “หนังสือสำหรับเด็ก คือ หนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อให้เด็กได้ดู ฟัง เรียนรู้ และสนุกเพลิดเพลิน” ส่วนสุนีย์ ชุ่มจิต (2542:38) ให้ความหมายของหนังสือสำหรับเด็กว่า “หมายถึงหนังสือที่มุ่งให้ความบันเทิงและความรู้ของเด็กแต่ละวัยตามหลักจิตวิทยาเด็กเป็นหนังสือที่มีความคงทน แข็งแรง มีรูปภาพประกอบสวยงาม และช่วยให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ขึ้น”

ดังนั้นหนังสือสำหรับเด็กจึงหมายถึง หนังสือที่เขียนให้เด็กดู ฟัง และอ่าน ซึ่งมีรูปแบบต่างๆ อาจพิมพ์เป็นเล่ม แผ่นพับ หรือเป็นงานเขียนที่แทรกอยู่ในหนังสือพิมพ์รายวันหรือนิตยสารสำหรับผู้ใหญ่ ซึ่งงานเขียนเหล่านี้จะมุ่งใช้ภาษาและให้เนื้อหาสาระที่ง่ายเหมาะกับเด็กแต่ละวัย เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลินไปพร้อมกับการฝึกทักษะการอ่านและได้ความรู้ เกิดปัญญา ได้แนวคิดในการดำเนินชีวิตไปด้วย

ประโยชน์ของหนังสือสำหรับเด็ก

นักคิดนักเขียนท่านหนึ่งกล่าวว่า “เลี้ยงลูกให้โตเลี้ยงด้วยอาหาร เลี้ยงลูกให้ฉลาดเลี้ยงด้วยหนังสือ” (เกสร เจริญรักษ์, 2529 : 5) คำกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นความสำคัญของหนังสือต่อชีวิต ต่อการศึกษาหาความรู้ประสบการณ์และสร้างปัญญาใฝ่ตน หนังสือช่วยพัฒนาให้ผู้อ่านเป็นคน โดยสมบูรณ์ ดังความในพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2546 : 56) ที่ว่า

- หนังสือนี้มีมากมายหลายชนิด นำดวงจิตเร่ร่อนขึ้นสนดไผ่
ให้ความรู้สำเร็จบันเทิงใจ ฉันจึงใฝ่ใจสมานอ่านทุกวัน
มีวิชาหลายอย่างต่างจำพวก ล้วนสะดวกค้นได้ให้สุขสันต์
วิชาการสรรพมาสารพัน ชั่วชีวิตฉันอ่านได้ไม่เบื่อเลย (2510)
- โลกคือมนทริแผ้ว ไพศาล
ห้องหับสรรพโอฬาร เลิศล้ำ
หนังสือดุจประแจทวาร ไชยสู์ ห้องนา
จักพบรัตนแท้ ก่องแก้ววิทยา (2520)

นอกจากนี้ ปราณี เชียงทอง (2526:133) ยังได้กล่าวถึงประโยชน์ของหนังสือสำหรับเด็กไว้ดังนี้

1. ให้เด็กสามารถอ่านหนังสือได้คล่องแคล่ว แตกฉาน
2. ให้เด็กได้รับความรู้ในแขนงวิชาต่างๆ
3. ให้เด็กได้รับความเพลิดเพลินบันเทิงใจ
4. ให้เป็นการลับสมองและส่งเสริมเชาว์ปัญญา
5. ปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมต่างๆ อันพึงประสงค์

ซึ่งในเรื่องนี้ สุณีย์ ชุ่มจิต (2542:61) ก็กล่าวคล้ายๆ กันว่าการเขียนหนังสือเด็กนั้น มีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ

1. เพื่อเป็นการสร้างภูมิปัญญาให้กับเด็ก
2. เพื่อปลูกฝังคุณธรรมที่ดีให้เด็ก
3. เพื่อให้เด็กได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน

4. เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน
5. เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็ก

ด้วยเหตุนี้ ครู ผู้ปกครอง ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาแก่เยาวชนควรได้สนับสนุนให้เด็กของตนมีนิสัยรักการอ่าน และรักที่จะอ่านหนังสือหลายๆ ประเภททั้งหนังสือเรียน หนังสือเสริมประสบการณ์ เพราะปัจจุบันวิทยาการต่างๆ เจริญก้าวหน้าไปมาก จนไม่สามารถนำมาบรรจุลงในหนังสือเรียนได้ครบถ้วน การที่นักเรียนจะมีความรู้ มีสติปัญญาแตกฉานควรให้รู้จากหนังสือต่างๆ อย่างหลากหลาย เด็กอ่านมาก รู้มากและเกิดปัญญา มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ฉลาดรอบรู้ มีจินตนาการและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หนังสือจึงเป็นอุปกรณ์การเรียนรู้ที่ดียิ่ง

ลักษณะที่ดีของหนังสือสำหรับเด็ก

เกี่ยวกับลักษณะที่ดีของหนังสือสำหรับเด็ก สนิท สัตโยภาส (2536:16) ให้ความเห็นว่าหนังสือสำหรับเด็กควรมีลักษณะ ดังนี้

1. เป็นเรื่องสั้นๆ ไม่ซับซ้อน อ่านง่าย สามารถอ่านจบภายในเวลาอันรวดเร็ว
2. เนื้อเรื่องให้ความสนุกสนาน อาจมีอารมณ์ขันและแทรกความรู้เล็กๆ น้อยๆ ไปด้วย
3. อาจเสนอเนื้อเรื่องในรูปของนิทาน แต่มีคติสอนใจแทรกอยู่ไม่สอนตรงๆ
4. ใช้ภาษาง่ายๆ เหมาะกับวัยของเด็ก
5. มักมีภาพประกอบเนื้อเรื่องหรือเสนอเรื่องด้วยภาพล้วนก็ได้
6. ภาพมีสีสันสดใส น่าดูและสามารถอธิบายเรื่องได้

ส่วน อภิวรรณ วีระสมิทธิ์ (2544:10-11) ได้เสนอแนะว่าหนังสือที่เหมาะสมสำหรับเด็กควรมีลักษณะพอสรุปได้ ดังนี้

1. เนื้อหาตรงกับความสนใจของเด็กแต่ละวัย ซึ่งเนื้อหาของหนังสือที่ตรงกับความสนใจของเด็ก ได้แก่
 - 1.1 หนังสือคำประพันธ์ ไม่สลับซับซ้อน มีความคล้องจองกันบทกลอนง่าย ๆ
 - 1.2 เนื้อหาไม่จริงจังมากนัก แต่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน
 - 1.3 เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น สัตว์ เทพนิยาย นิทานต่างๆ
- วีรบุรุษ วีรสตรี

1.4 เป็นเรื่องที่ชัดเจนอารมณ์และสนองความอยากรู้อยากเห็นของเด็กแต่ละวัย

2. เนื้อหาสาระให้ข่าวสารแก่เด็กพร้อมทั้งการอธิบายที่ง่าย ให้ความรู้ ช่วยพัฒนาทัศนคติ และค่านิยม ส่งเสริมความเข้าใจตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม ขยายการรับรู้ สร้างความสำนึกและจินตนาการเพื่อสร้างความคิดริเริ่ม ก่อให้เกิดความคล้อยใจที่จะใคร่รู้ ช่างคิด ช่างถาม เป็นการช่วยให้เกิดจินตนาการได้อย่างถูกต้อง อยู่ในโลกของความเป็นจริง ไม่ใช่เรื่องเพ้อฝันเหลวไหล
3. ลักษณะของเรื่องและวิธีการเขียน ต้องเดินเรื่องจับใจ ท้าใจ เนื้อเรื่องไม่สับสนวุ่นวาย แสดงความสามารถของตัวเอกของเรื่อง มีการชิงไหวชิงพริบให้ความรู้สึกแปลกใหม่ ตื่นเต้น ผจญภัย เศร้าสลด ตลกขบขัน โดยไม่มุ่งด้านวรรณคดีและคติธรรมให้มากเกินไป ภาษาที่เขียนใช้ภาษาง่ายๆ ตัวสะกดการันต์ถูกต้อง
4. ขนาดรูปเล่มต้องกะทัดรัด เหมาะสมกับการจับถือของเด็กแต่ละวัย ขนาดรูปเล่มของหนังสือสำหรับเด็กไม่แน่นอน แต่ไม่ควรเล็กหรือใหญ่เกินไป
5. ตัวอักษรโต ชัดเจน เหมาะสมกับสายตาของเด็ก
6. ภาพมีความสดใส ชัดเจน ดึงดูดความสนใจ จึงมีความเคลื่อนไหวตลอดเวลา
7. การวางรูปหน้า การจัดข้อความ การเว้นช่องว่างของด้านข้างทั้ง 2 ข้าง และด้านบน ด้านล่างของหนังสือได้อย่างเหมาะสม
8. ปกสีสวย ตรงต่อความเป็นจริง ดึงดูดความสนใจของเด็ก
9. ตัวละครอยู่ในวัยเดียวกันหรือวัยใกล้เคียงกับเด็ก

และวินัย รอดจำย (2534:9) บอกว่า “ลักษณะหนังสือเด็กที่ดี คือ หนังสือที่เด็กอ่านแล้วสนุกสนาน เพลิดเพลิน มีเนื้อหาสาระตรงกับใจที่เด็กอยากจะอ่าน มีรูปเล่มสีสันทนสวยงามสะดุดตาชวนให้หยิบขึ้นมาดูมาอ่านโดยไม่ต้องบังคับ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือที่ให้ความรู้หรือบันเทิงคดีก็ตาม...”

จะเห็นได้ว่าหนังสือสำหรับเด็กที่ดีนั้นควรต้องเป็นหนังสือที่เหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน โดยมุ่งหวังว่าเด็กจะได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน ได้รับความรู้ ประสบการณ์ และแง่คิด เพื่อ นำไปพัฒนาชีวิตของตนเมื่อเจริญวัยขึ้น มีรูปเล่มกะทัดรัด สีสันสวยงามดึงดูดตาชวนให้หยิบอ่าน หนังสือที่ดีควรเป็นได้ทั้งอาหารสมอง และอาหารใจในเล่มเดียวกัน

ประเภทของหนังสือสำหรับเด็ก

หนังสือสำหรับเด็กที่พิมพ์ออกเผยแพร่ในปัจจุบันมีทั้งเรื่องแต่งใหม่ เรื่องดัดแปลง และเรื่องแปล ซึ่งสามารถจำแนกได้หลายวิธี คือ

1. แบ่งโดยยึดวิธีเขียนเป็นหลัก จำแนกได้ 2 ประเภท คือ
 - 1.1 หนังสือสำหรับเด็กประเภทร้อยแก้ว
 - 1.2 หนังสือสำหรับเด็กประเภทร้อยกรอง
2. แบ่งโดยยึดรูปแบบการเขียนเป็นหลัก จำแนกได้ 7 ประเภท คือ
 - 2.1 หนังสือภาพ
 - 2.2 วรรณกรรมพื้นบ้าน
 - 2.3 นิทานสมัยใหม่
 - 2.4 บันเทิงคดีร่วมสมัย
 - 2.5 บันเทิงคดีอิงประวัติศาสตร์
 - 2.6 ความรู้และประวัติบุคคล
 - 2.7 บทร้อยกรอง
3. แบ่งโดยยึดระดับชั้นเรียนเป็นหลัก จำแนกได้ 3 ประเภท คือ
 - 3.1 หนังสือสำหรับเด็กเล็กหรืออนุบาล อายุ 3-5 ขวบ
 - 3.2 หนังสือสำหรับเด็กประถมศึกษา อายุ 6-11 ขวบ
 - 3.3 หนังสือสำหรับเด็กมัธยมศึกษาตอนต้น หรือวัยก่อนวัยรุ่น อายุ 12-14 ขวบ
4. แบ่งโดยยึดเนื้อหาเป็นหลัก จำแนกได้ 3 ประเภท คือ
 - 4.1 หนังสือบันเทิงคดี (ให้ความเพลิดเพลิน)
 - 4.2 หนังสือสารคดี (ให้ความรู้และเสริมบทเรียน)
 - 4.3 หนังสือการ์ตูนและวารสารสำหรับเด็ก

เกี่ยวกับเรื่องนี้ วินัย รอดจ่าย (2526:9) ได้แบ่งหนังสือสำหรับเด็กออกเป็น 3 ประเภท โดยมีรายละเอียดว่า

1. หนังสือบันเทิงคดี คือ หนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่เด็ก เขียนได้ทั้งแบบร้อยแก้วและร้อยกรอง แบ่งออกได้ดังนี้
 - 1.1 นิทาน
 - 1.2 นวนิยาย
 - 1.3 เรื่องสั้น
 - 1.4 เรื่องแปล
 - 1.5 การ์ตูน
2. หนังสือสารคดี คือ หนังสือที่ให้ความรู้แก่เด็ก แบ่งออกได้ดังนี้
 - 2.1 สารคดีทั่วไป
 - 2.2 สารคดีชีวประวัติ
 - 2.3 สารคดีท่องเที่ยว
3. หนังสือร้อยกรอง คือ หนังสือประเภทบันเทิงคดีอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน แบ่งได้ดังนี้ :-
 - 3.1 ร้อยกรองเด็ก ยังแบ่งออกได้
 - 3.1.1 เพลงกล่อมเด็ก
 - 3.1.2 เพลงปลอบเด็ก
 - 3.2 ร้อยกรองสำหรับเด็กรุ่นเยาว์ ยังแบ่งออกได้
 - 3.2.1 เพลงประกอบการเล่นของเด็ก
 - 3.2.2 ปริศนาคำทาย
 - 3.2.3 บทกลอนสอนใจวัยรุ่น

ลำดับขั้นตอนการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก

ขั้นที่ 1 สำรวจหาเรื่องที่จะเขียน

ขั้นสำรวจหาเรื่องมาเขียนนี้สำรวจได้จากหลักสูตร หนังสือเรียน อาชีพและประเพณีในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัญหาสังคม ค่านิยมและคุณธรรมที่ต้องการจะปลูกฝังให้เด็ก ส่วนนิทานพื้นบ้าน ตำนาน และวรรณคดีที่สนุกๆ ก็นำมาสร้างเป็นหนังสือสำหรับเด็กได้เป็นอย่างดี

ขั้นที่ 2 ขั้นกำหนดแนวคิด

ขั้นนี้ผู้เขียนจะต้องเลือกกำหนดแนวคิด (Theme) ของเรื่องที่ต้องการจะปลูกฝังให้ผู้อ่าน อาทิ “เรื่องของน้ำพุ” จะให้แนวคิดเรื่องพิษภัยของยาเสพติด “เลื้อยหนาวสามตัว” ให้แนวคิดเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนมนุษย์จะทำให้สังคมมีสุข และ “ตะกร้ามหาสนุก” จะให้ความรู้เรื่องอาหารห้าหมู่ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 ขั้นวางโครงเรื่อง

เป็นขั้นที่ผู้แต่งกำหนดเค้าโครงเรื่องว่าตอนต้น ตอนกลาง และตอนจบเรื่องจะลำดับเรื่องอย่างไร ตัวอย่างเช่นโครงเรื่องของ “ความฝันของฝ่าย”

“ความฝันของฝ่าย”

ตอนต้น	วันหยุดฝ่ายไม่ไปโรงเรียน เขาอนอนเล่นตุ๊กตาจนหลับไป
ตอนกลาง	< ดำเนินเรื่อง > ฝ่ายฝันว่าเขาเดินเข้าไปในป่า และได้พบผีเสื้อชื่อ “หวาน” หวานให้ปีกผีเสื้อฝ่ายสวม ฝ่ายบินได้เหมือนผีเสื้อ ทั้งสองบินไปพบผึ้งกำลังติดใยแมงมุมยักษ์ ฝ่ายและหวานช่วยผึ้งออกจากใยแมงมุมได้
ตอนจบ	ฝ่ายตกใจตื่นและเล่าความฝันให้แม่ฟังอย่างมีความสุข

ขั้นที่ 4 ขั้นลงมือเขียนเรื่องเต็ม

ขั้นนี้ผู้เขียนจะนำโครงเรื่องที่วางไว้มาเขียนขยายความให้ได้รายละเอียดจนเป็นเรื่องที่สมบูรณ์ด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย อาจแต่งเป็นร้อยแก้วหรือร้อยกรองก็ได้ ถ้าแต่งด้วยภาษาร้อยแก้วจะมีวิธีนำเสนอหลายแบบ เช่น แบบบรรยาย แบบเล่าเรื่องประกอบบทสนทนาแบบตั้งคำถาม และแบบทายอะไร่อย เป็นต้น แต่ถ้าแต่งเป็นบทร้อยกรองจะนิยมใช้คำประพันธ์ง่ายๆ เช่น กลอนสี่ กลอนหก กลอนแปด กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉบัง 16 หรือกาพย์สุรางคนางค์ 28 เป็นต้น

ซึ่งวิธีะ สิริสิงขม (2524 : 38) กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า...ภาษาที่ใช้ในการเขียนร้อยกรองนั้น มีวิธีการสั้นๆ 5 วิธี คือ

1. ใช้คำง่าย

2. ความหมายเด่น
3. เล่นเสียงหลากหลาย
4. ฝากข้อคิด
5. จูงจิตเพลิน

ขั้นที่ 5 ขั้นแบ่งตอนกำหนดภาพประกอบ

ขั้นนี้ให้นำเรื่องที่แต่งเสร็จจากขั้นที่ 4 มาตัดเป็นตอนๆ ตามความเหมาะสม เพื่อกำหนดภาพประกอบให้ความแต่ละตอน ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวาดภาพ ตัวอย่าง เช่นเรื่องความฝันของฝ่าย

เนื้อเรื่อง	ภาพประกอบ
1. วันนี้เป็นวันหยุด ฝ่ายไม่ไปโรงเรียน ตอนบ่ายเขานอนกอดตุ๊กตาลงนอนหลับไป	1. ภาพในห้องรับแขก มีเด็กหญิงวัย 7 ขวบ นอนกอดตุ๊กตาลงนอน มีสิ่งอื่นประกอบตาม ความเหมาะสม
2. ขณะนอนหลับฝ่ายฝันไปว่า เขาได้เดินเข้าไป ในป่าคนเดียว และได้พบกับผีเสื้อตัวหนึ่งชื่อ “หวาน”	2. ภาพภายในป่าไม้ทึบนัก มีผีเสื้อตัวหนึ่ง (รูปร่างคล้ายคนแต่มีปีก) ยืนคุยกับฝ่าย

ฯลฯ

ขั้นที่ 6 ขั้นทำหนังสือฉบับร่าง

ให้นำเนื้อเรื่องและการกำหนดภาพประกอบที่ตรวจแก้ไขแล้วในแต่ละตอน มาจัดเป็นตอนละหน้าของหนังสือ พร้อมกับจัดเป็นรูปเล่มครบถ้วนตามลักษณะที่ดีของหนังสือสำหรับเด็ก คือ มีปกนอก ปกใน คำนำ เนื้อเรื่อง กิจกรรมท้ายเรื่อง และปกหลัง

ขั้นที่ 7 ขั้นวาดภาพประกอบและบรรจุตัวอักษร

เป็นขั้นลงมือทำหนังสือสำหรับเด็กฉบับจริง โดยวาดภาพและเขียนเนื้อเรื่องลงในกระดาษปอนด์หรือกระดาษอาร์ตก็ได้ ภาพที่ใช้ อาจเป็นภาพเหมือนจริง ภาพลายไทย ภาพประดิษฐ์ ภาพถ่าย ภาพลายเส้น หรือภาพการ์ตูน ภาพที่ใช้เป็นภาพง่ายๆ ไม่ซับซ้อน

สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง สีสดใส วางภาพกระจ่างสวยงาม มีชีวิตชีวา แสดงอาการเคลื่อนไหวที่เป็นธรรมชาติพร้อมทั้งคงลักษณะของตัวละครเอาไว้ได้ทุกตอน ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ขนาดของภาพต้องเหมาะกับวัยของผู้อ่านด้วย เช่น เด็กเล็กวัยอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 2 ควรมีขนาด 3 ใน 4 ของหน้า เด็กโตที่เรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 3-4 ควรมีขนาด 1 ใน 2 ของหน้า ส่วนเด็กวัยรุ่นตอนต้นที่เรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5-6 ควรมีขนาด 1 ใน 4 ของหน้า เป็นต้น

ส่วนขนาดของตัวอักษรที่ใช้เขียนเนื้อเรื่องควรเหมาะสมกับวัยด้วย เช่น เด็กเล็กควรใช้ตัวโป่งขนาด 32 ป้อยท์ (9 มม.) เด็กโตที่เรียนอยู่ระดับประถมศึกษาตอนต้นใช้ตัวกลางขนาด 24 ป้อยท์ (5 มม.) และเด็กวัยรุ่นตอนต้นที่เรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 5 ขึ้นไปใช้อักษรขนาดตัวธรรมดา คือ ขนาด 19.5 ป้อยท์ (3 มม.) ได้

ขั้นที่ 8 ขั้นตอนการทดลองใช้

หลังจากสร้างหนังสือได้เป็นรูปเล่มแล้ว ก่อนทำฉบับจริงผู้แต่งควรนำไปให้เด็กในวัยที่อ่านหนังสือนี้ได้อ่านไม่น้อยกว่า 10 คน (try-out) พร้อมกับสัมภาษณ์ผู้อ่านเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง แนวคิด ภาพ ขนาดตัวอักษร รูปเล่ม กิจกรรมท้ายเล่มและอื่นๆ ตามความเหมาะสม เพื่อนำสาระที่ได้จากการทดลองใช้ไปปรับปรุงหนังสือที่เขียนนี้ให้มีความสมบูรณ์ที่สุด

ขั้นที่ 9 ขั้นตอนจัดทำหนังสือฉบับสมบูรณ์

เป็นขั้นที่จัดทำรูปเล่มฉบับจริงซึ่งประกอบด้วย ปกหน้า ปกใน คำนำ ส่วนเนื้อเรื่อง กิจกรรมท้ายเล่ม และปกหลัง โดยเลือกขนาดของหนังสือให้เหมาะกับวัยผู้อ่านซึ่งมี 4 ขนาด คือ ขนาดจิ๋ว (ขนาดกว้าง 10 ซม. ยาว 14 ซม.) ขนาดเล็ก (16 หน้ายก) ขนาดกลาง (16 หน้ายกใหญ่) และขนาดใหญ่ (8 หน้ายก) ส่วนรูปร่างของหนังสือนั้นจะจัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมแนวนอง สี่เหลี่ยมแนวนอน หรือทำรูปเล่มลักษณะพิเศษตามท้องเรื่องก็ได้ เช่น จัดทำเป็นรูปเล่มตะกร้าอย่างเรื่อง “ตะกร้ามหาสนุก” รูปถยนต์อย่างเรื่อง “จิ๊บผจญภัย” ก็ยังน่าสนใจ

งานวิจัยที่เกี่ยวกับหนังสือสำหรับเด็ก

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวกับการสร้างหนังสือสำหรับเด็กนั้น สนิท สัตโยภาส (2527) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านหนังสืออ่านประกอบวิชาภาษาไทยที่มี คำบรรยายเป็นร้อยแก้วกับร้อยกรอง ในระดับประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนลำสาละ กรุงเทพมหานคร” ผลปรากฏว่าผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านของนักเรียนที่ใช้หนังสืออ่านประกอบซึ่งมี

คำบรรยายเป็นร้อยกรอง สูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านของนักเรียนที่ใช้หนังสืออ่านประกอบที่คำบรรยายเป็นร้อยแก้ว ส่วน Munsevith (1982) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาการใช้ประโยชน์นิตานพื้นเมืองช่วยเสริมการพัฒนาโปรแกรมการอ่านสำหรับนักเรียนมุสลิม ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 – 2 ของจังหวัดปัตตานีและนราธิวาสในประเทศไทย” พบว่า นิตานพื้นเมืองเรื่องนี้สามารถนำมาใช้สร้างกิจกรรมการอ่านของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างได้ เด็กจะเข้าใจ สนใจและซาบซึ้งในเรื่องที่อ่าน เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม ขนบประเพณีของตน นอกจากจะเป็นการฝึกทักษะการอ่านแล้วยังตอบสนองนโยบายการจัดการศึกษาแนวใหม่ของกระทรวงศึกษาธิการที่เน้นการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์แก่เด็กด้วย และในปี 2544 อภิวรรณ วีระสมิทธิ์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “ผลการฝึกนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เขียนหนังสือสำหรับเด็ก” พบว่า แบบฝึกที่สร้างขึ้นมา ใช้ฝึกนักเรียนกลุ่มตัวอย่างให้เขียนหนังสือสำหรับเด็กได้จำนวน 15 เล่ม

สาระการเรียนรู้ทั้งหมดในบทนี้นับเป็นองค์ความรู้ที่นักศึกษากลุ่มตัวอย่างใช้เป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้าง “หนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ” ของงานวิจัยนี้ ดังภาพ

ภาพที่ 3.3 ภาพหนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ

บทที่ 4

การวิจัยแบบบูรณาการกับการจัดการศึกษา

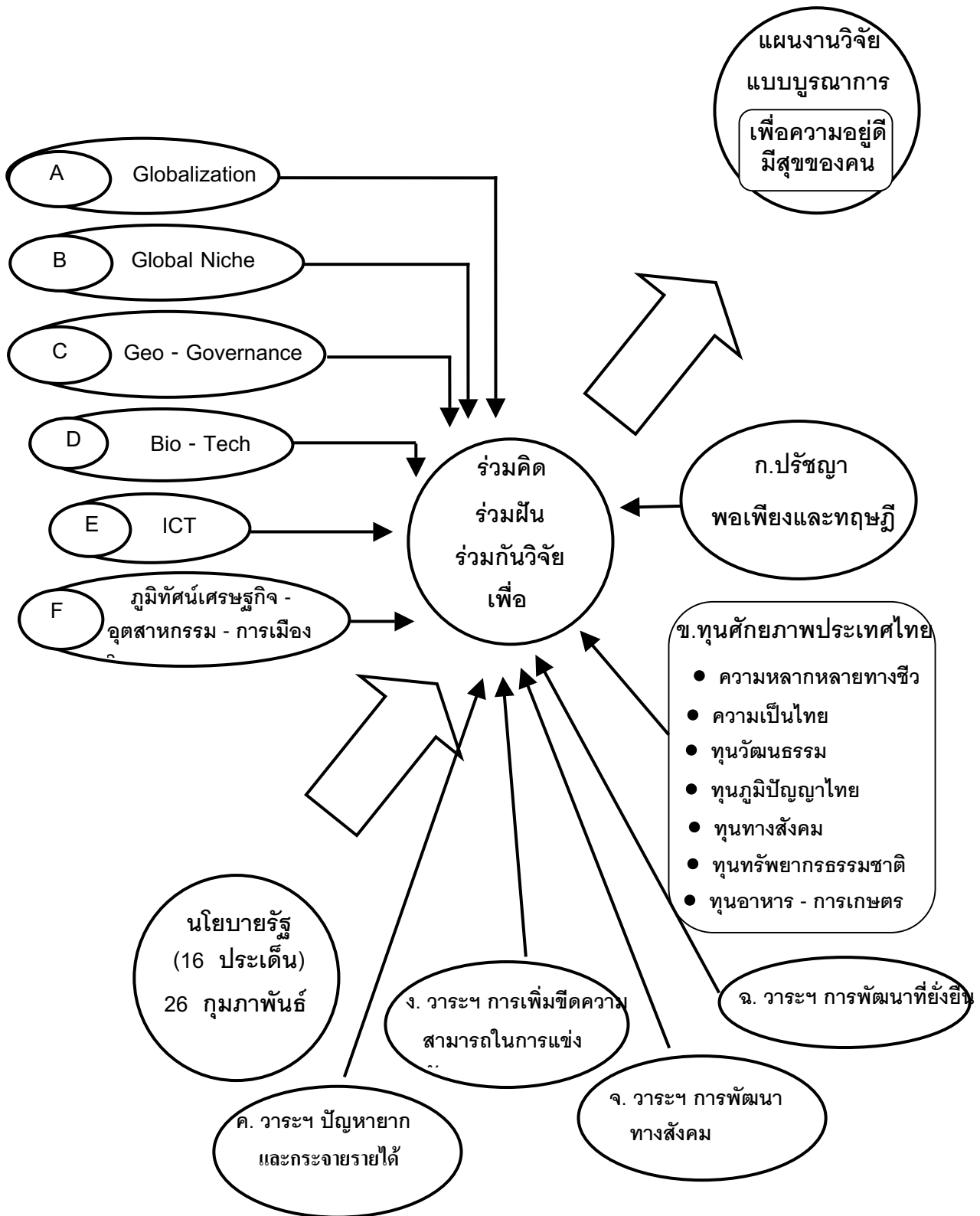
การวิจัยแบบบูรณาการ

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81 ข้อ 7 ข้อ 11.1 ข้อ 11.3 กำหนดว่า

รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

และเพื่อสนองเจตนารมณ์ดังกล่าว รัฐบาลโดยการนำของ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี จึงได้กำหนดเป็นนโยบายของรัฐบาลและแถลงต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 โดยแถลงนโยบายด้านการศึกษา (2544 : 20-21) ความใน ข้อ (7) มีว่า “ส่งเสริมให้เกิดบูรณาการทางการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและกีฬา ในการให้การศึกษอบรมแก่เด็กและเยาวชน”

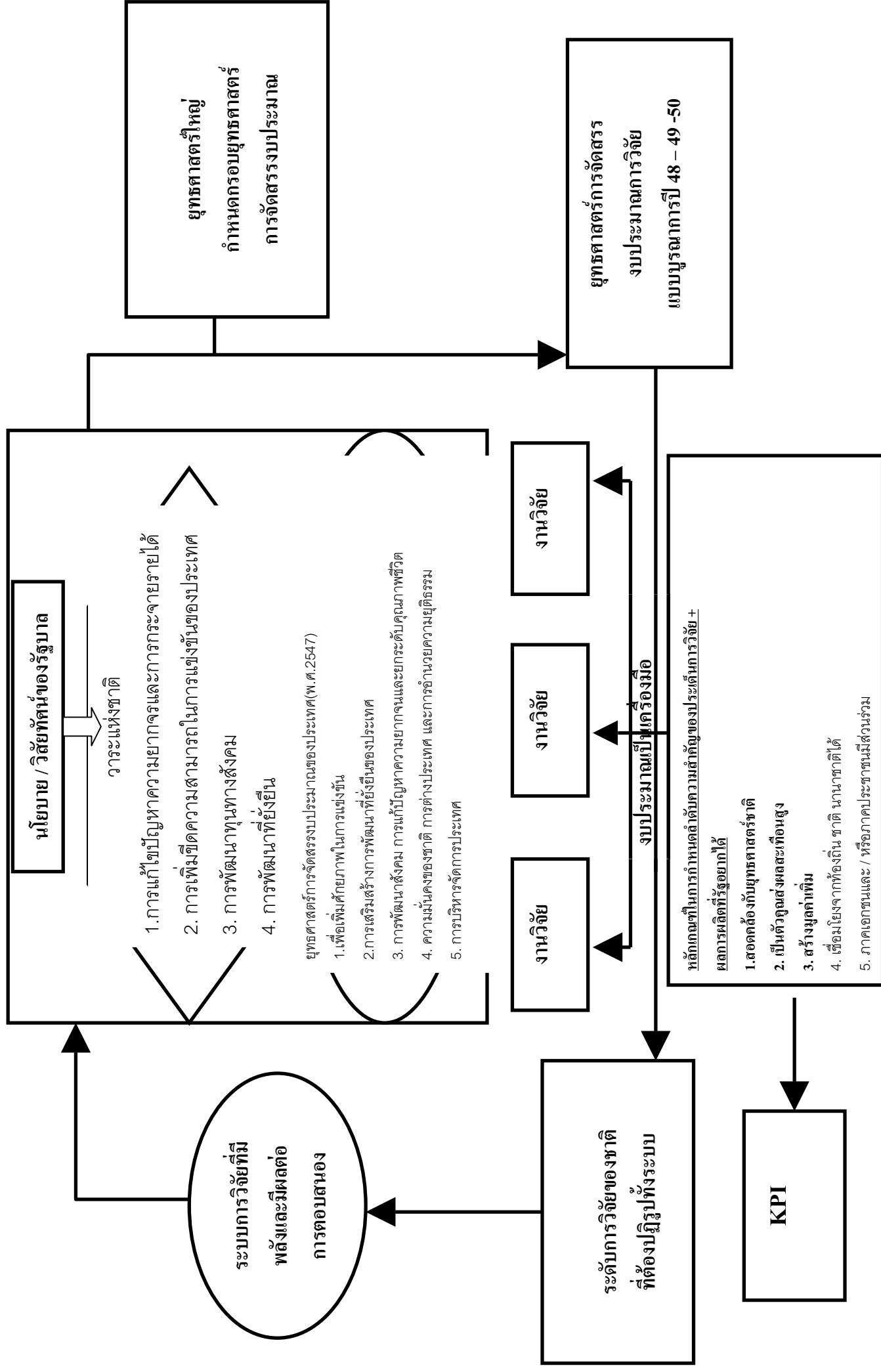
จากนโยบายดังกล่าวรัฐบาลได้กำหนดเป็นแผนภูมิแสดง “นโยบายที่มีต่อการวิจัย” โดย ฯพณฯ รองนายกรัฐมนตรี นายสุวิทย์ คุณกิตติ นำมาแสดงปาฐกถาในที่ประชุมทางวิชาการ เรื่อง “ร่วมคิด ร่วมฝัน ร่วมกันวิจัยเพื่อชาติ” เมื่อวันที่จันทร์ ที่ 21 กรกฎาคม 2546 ณ โรงแรม มิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น กรุงเทพมหานคร ดังนี้

ตามเหตุผลดังกล่าวมาทั้งหมดเป็นแรงผลักดันให้สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปรับแผนยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการวิจัยของประเทศเป็น “การวิจัยแบบบูรณาการ” ซึ่งในเรื่องนี้ สมเกียรติ โสถสภา (2546 : บทนำ) อธิบายพอสรุปได้ว่า แผนยุทธศาสตร์และแผนงานวิจัย แบบบูรณาการ คือ ยุทธศาสตร์การวิจัย และแผนงานวิจัยที่โดยภาพรวมเกิดการเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ที่รัฐบาลกำหนดขึ้น สะท้อนภารกิจและการจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของรัฐบาลในแต่ละเรื่อง แผนงานเหล่านี้สอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาล การพิจารณาจัดสรรงบประมาณเน้น ประสิทธิภาพและประสิทธิผลคุ้มค่าต่อเศรษฐกิจและสถานการณ์ภัยคุกคามเร่งด่วนของประเทศ แผนงานวิจัยแบบบูรณาการเป็นแผนงานต่อเนื่องที่จะต้องกำหนดวิสัยทัศน์ที่มีความชัดเจนในระยะ 5 ปี ข้างหน้า เพื่อจัดทำยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และเป้าหมาย การวิจัยประจำปีร่วมกับรัฐบาล ผู้ใช้งานวิจัย และหน่วยงานสนับสนุนการวิจัย พร้อมทั้งมีการจัดลำดับความสำคัญโดยเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งจะทำให้การวิจัยของประเทศมีความสามารถในการแข่งขันกับการวิจัยประเทศอื่นได้ และการกำหนดประเด็นการวิจัยบูรณาการ ควรคำนึงถึงความจำเป็น (Need) ที่ต้องทำ การวิจัย โดยสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนา 5 แนวทาง คือ

1. ความมั่นคงแห่งชาติและการต่างประเทศ
2. การพัฒนาที่ยั่งยืน
3. การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน
4. การพัฒนาสังคม (ทุนสังคม)
5. ความยากจนและโครงการระดับรากหญ้า

ดังแผนภูมิต่อไปนี้

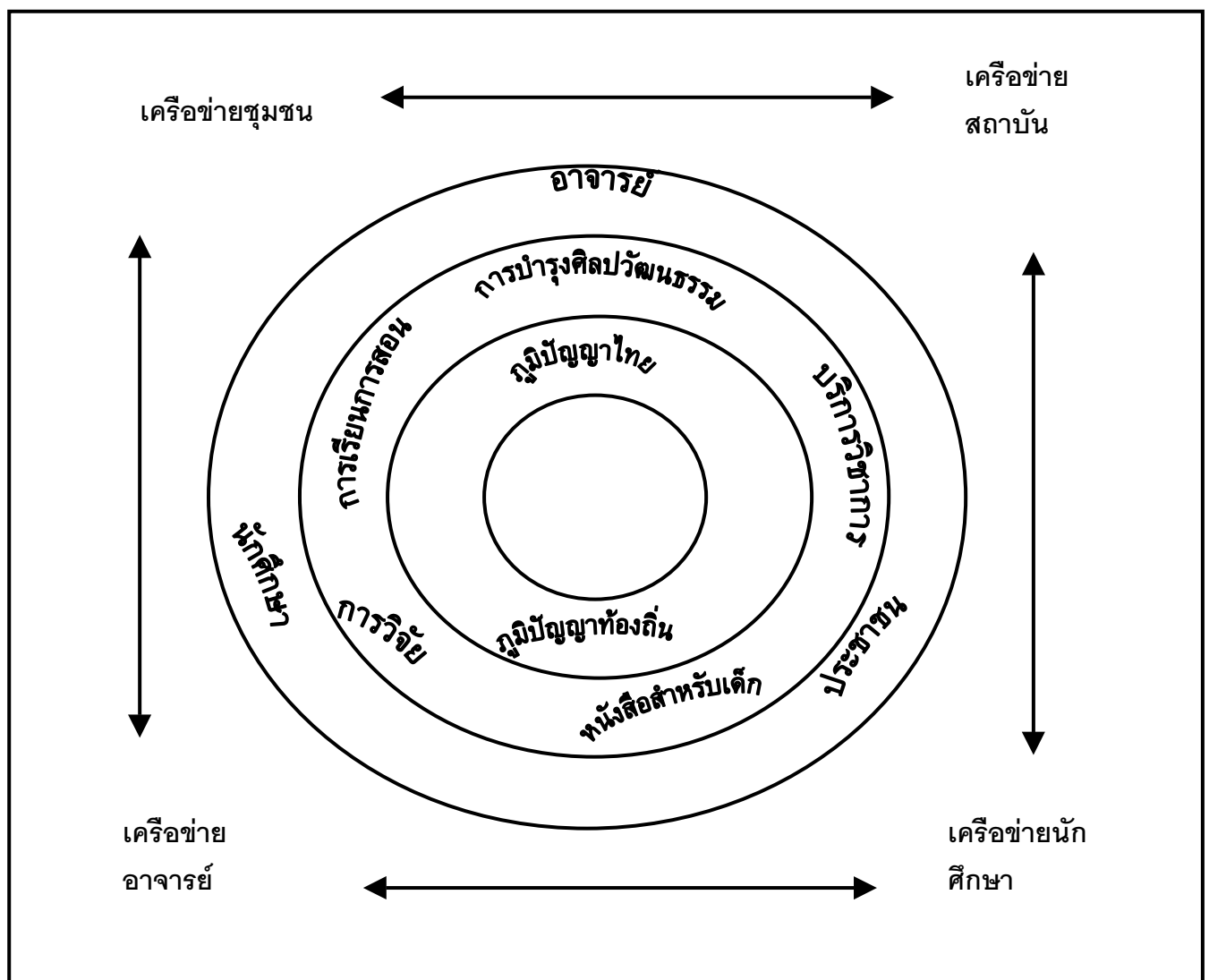

การจัดการศึกษาแบบบูรณาการ

สืบเนื่องจากการวิจัยแบบบูรณาการดังกล่าวทำให้ผู้เขียนได้แนวคิดที่จะบูรณาการภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาอย่างสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งมี 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการจัดการศึกษาวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง และการพัฒนาวิชาชีพครู
2. ด้านการวิจัยและบริการวิชาการแก่สังคม
3. ด้านการพัฒนาระบบการบริหารจัดการและเทคโนโลยีสารสนเทศ
4. ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
5. ด้านการพัฒนากิจการนักศึกษา
6. ด้านคุณภาพและความเป็นเลิศ

ให้ลงสู่กิจกรรมเดียวกันให้มากที่สุด โดยดำเนินการวิจัยแบบบูรณาการการสอน การวิจัย การบริการ วิชาการแก่สังคม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การพัฒนากิจการนักศึกษา และเน้นการจัดการศึกษาให้มี คุณภาพและความเป็นเลิศ ลงในกิจกรรมเดียวกัน ดังแผนภูมิข้างล่างนี้

ซึ่งกิจกรรมการวิจัยแบบบูรณาการดังกล่าวตามแผนภูมิข้างต้นนี้จะสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศของรัฐบาลใน 2 แนวทาง ที่ว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “การพัฒนาสังคม” ด้วยเหตุที่การวิจัยเรื่องนี้นอกจากผู้เขียนซึ่งเป็นหัวหน้าโครงการแล้ว ยังมี นักวิจัยร่วมอีก คือ นักศึกษาหมู่เรียน ท.43.ศ4.01 จำนวน 29 คน และประชาชนเจ้าของภูมิปัญญาในแต่ละชุมชนอีกมากมายที่เข้าร่วมทำ “เวทีชาวบ้าน” เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละเรื่องดังที่นำเสนอในบทต่อไป ซึ่งการทำเวทีชาวบ้านนั้นผลดีจะตกอยู่กับประชาชนที่ร่วมเวทีเกี่ยวกับ “ภูมิปัญญาที่สนใจร่วมกัน” เพราะในเวทีจะร่วมกันแสดงความรู้ ประสบการณ์ และวิธีการต่างๆของแต่ละคนออกมาแล้วร่วมกันหลอมรวมให้เป็นองค์ความรู้ที่สมบูรณ์แบบของ ภูมิปัญญาเรื่องนั้นๆ การทำเช่นนี้จะยังผลให้ประชาชนที่เข้าร่วมเวทีได้ต่อยอดองค์ความรู้ที่ตนมีอยู่ให้มีความสมบูรณ์ ลุ่มลึกและมีความทันสมัยยิ่งขึ้น รวมทั้งยังสร้างความภูมิใจในภูมิปัญญาของตนแก่ผู้เข้าร่วมเวทีทุกคนอีกด้วย นับเป็นงานวิจัยที่ร่วมพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนได้เป็นอย่างดี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการการศึกษา

ภูพงษ์ ภูอาภรณ์ (2541) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การบูรณาการกิจกรรมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา” พบว่า วิธีการบูรณาการการจัดกิจกรรมทางการศึกษา ควรใช้กิจกรรมทางการศึกษาในระบบ โรงเรียนเป็นตัวตั้ง กิจกรรมการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยเข้ามาบูรณาการร่วม โดยชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐและเอกชน บุคลากรทางการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องควรเข้ามามีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดทั้งนี้ก็เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ต่อเนื่อง ยั่งยืนและเป็นไปตามความต้องการของชุมชน ส่วนโสภภาพรณ ชื่นทองคำ (2545) ทำวิจัยเรื่อง “การจัด กิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ” พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างอยู่ในเกณฑ์สูง คือ ระดับผลการเรียน 3 และ 4 นักเรียนทุกคนสามารถใช้คอมพิวเตอร์และเครื่องมือเทคโนโลยีเป็นสื่อการเรียนรู้ได้ ผู้ปกครองและนักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจกับกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการอยู่ในระดับสูง ในขณะที่ที่ทัศนีย์ ช่อเทียนทิพย์ (2545) ก็ทำวิจัย เรื่อง “การจัดการเรียนรู้เรื่องระบบนิเวศแบบบูรณาการ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1” ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มตัวอย่างคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และผู้เรียนมีความพึงพอใจกับการจัดรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการที่ผู้วิจัยจัดขึ้น และในปีเดียวกันนี้ รัตนา สติदानนท์ (2545) ได้ทำวิจัย เรื่อง “การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการในวิชาภาษาไทย ระดับ ชั้นมัธยมศึกษาเพื่อ

พัฒนาคุณลักษณะเก่ง ดี มีสุข” สรุปผลวิจัยว่า ผลการทดสอบด้านความรู้ ความเข้าใจหลังเรียนสูงกว่า ก่อนเรียน และผลการประเมินคุณลักษณะทั้งสามด้านสูงขึ้นทุกด้าน โดยคุณลักษณะเก่งสูงขึ้นมากที่สุด ส่วนด้านดีและมีความสุขสูงขึ้นน้อยกว่า

สาระที่นำเสนอในบทนี้สามารถสรุปได้ดังภาพต่อไปนี้

บทที่ 5

วิธีดำเนินการวิจัย

การบูรณาการสอน การวิจัยและการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ในครั้งนี้ เป็นงานวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณที่มุ่งสืบค้น รวบรวม อนุรักษ์และเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยภาคเหนือเพื่อนำมาสร้างหนังสือสำหรับเด็ก “ชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ” ได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มี 2 ประเภท คือ

1.1 บุคคล ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรีของสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544

1.2 ภูมิปัญญาไทยภาคเหนือทั้ง 17 จังหวัด

2. กลุ่มตัวอย่าง มี 2 ประเภท เช่นกัน คือ

2.1 บุคคล ได้แก่ นักศึกษาโปรแกรมภาษาไทยหมู่เรียน ท.42.ศ4.01 ของสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ จำนวน 29 คน เป็นนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชา “การสร้างหนังสือสำหรับเด็ก” กับผู้วิจัย ซึ่งมีเพียงหมู่เรียนเดียว

2.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือจากชุมชนที่เป็นภูมิปัญญาของนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 29 เรื่อง ดังในตารางข้างล่างนี้

ที่	ชื่อชุมชน – หมู่บ้าน	ชื่อภูมิปัญญา	ชื่อนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง
1.	ชุมชนป่าแะ ต.ดอนแก้ว อ.แมริม จ.เชียงใหม่	ลูกประคบสมุนไพร	นางสาวกรรณิการ์ ไชยวงษา
2.	ชุมชนประตูเชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	การทำขนมด้าง	นางสาวแคทรียา อนุกุล
3.	ชุมชนช้างเผือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่	ขนมจีนน้ำเงี้ยว	นางสาวจรรย์ สุนทร
4.	บ้านหนองช้างคื่น อ.เมือง จ.ลำพูน	การทำแหวนจากเหรียญโลหะ	นางสาวจิรวุฒ ไสลงวงษ์
5.	บ้านสันตันกอก ต.ดอนแก้ว อ.สารภี จ.เชียงใหม่	การนวดฝ่าเท้า	นางสาวชลธิชา แดนโพธิ์

ที่	ชื่อชุมชน – หมู่บ้าน	ชื่อภูมิปัญญา	ชื่อนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง
6.	ชุมชนศรีวิชัย อ.เมือง จ.เชียงใหม่	การถักเชือกกระสอบ เป็นรูปต่างๆ	นางสาวดารารัตน์ ปันศรี
7.	บ้านร้องลึก ต.สันนาเม็ง อ.สันทราย จ. เชียงใหม่	การทำแหนม	นางสาวธัญญาลักษณ์ บุญ เรือง
8.	บ้านหนองหมู อ.ป่าซาง จ.เชียงใหม่	การสานก้วย (เข่ง)	นางสาวนงลักษณ์ เครือคำ
9.	ชุมชนศรีสุพรรณ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	การสลักแผ่นอลูมิเนียม เป็นลวดลายต่างๆ	นางสาวนุชจรี บุญมาก
10.	บ้านแคว ต.ท่ากว้าง อ.สารภี จ.เชียงใหม่	การทำมะขามแก้ว	นางสาวนิตยา ปัญญา
11.	บ้านสันป่าข่า ต.สันทราย อ.ฝาง จ.เชียงใหม่	การสานตะกร้าจาก สมุดโทรศัพท์เก่า	นางสาวบุษกร บุญเรือง
12.	บ้านทุ่งเหนือ ต.เหมืองง่า อ.เมือง จ.ลำพูน	การนวดแผนโบราณ	นางสาวปัทมา อินทร์อาราม
13.	ชุมชนประดู่เชียงใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	การทำข้าวหนุกงา	นางพิกุล จันเจอร์
14.	บ้านแม่ปิง อ.พร้าว จ.เชียงใหม่	การทำปามไข่ผึ้ง	นางสาวพัชรภรณ์ ปัญโนจำ
15.	บ้านเวียง อ.ฝาง จ.เชียงใหม่	ตำนานพระนางสามผิว	นางสาวพัชรินทร์ บัวขาว
16.	บ้านช้างค้ำ ต.หนองผึ้ง อ.สารภี จ.เชียงใหม่	ตำนานเมืองกุมกาม	นางสาวรุ่งรัตน์ บุญลา
17.	บ้านหนองหมู อ.ป่าซาง จ.ลำพูน	การทำขนมทองม้วน	นางสาวลำพู สุานเหล็ก
18.	บ้านทุ่งยาว ต.ศรีบัวบาน อ.เมือง จ.ลำพูน	สมุนไพรพื้นบ้าน	นางสาววนิดา สุจินดา
19.	บ้านแป้น อ.แจ้ห่ม จ.ลำปาง	การทำสะล้อ	นางสาววิมณวรรณ อินสุวรรณ
20.	อ.ฝาง จ.เชียงใหม่	ตำนานเมืองฝาง	นางสาวศิริภาพร ปัญญาฟู
21.	บ้านแม่อาว อ.ป่าซาง จ.ลำพูน	การทำพรมจากเศษผ้า	นางสาวสวลี กังวานไกล
22.	บ้านโป่งแยงนอก ต.โป่งแยง อ.แมริม จ.เชียงใหม่	การทำผลิตภัณฑ์ จากสตอเบอรี่	นางเสมอเช อภิรมยานนท์
23.	ชุมชนช้างคลาน อ.เมือง จ.เชียงใหม่	การทำขนมตาลี่ม	นางสาวสุนิสา พรประทุม
24.	บ้านไร่เปิง ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	การทำกอละแม	นางสาวสุนัน วงษ์กลม
25.	บ้านหนองบัว ต.สันปายาง อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่	การทำข้าวกล้อง	นางสาวอารีย์ อุดแบน
26.	บ้านข้าวแทนหลวง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	ตำนานวัดข้าวแทนหลวง	นายนิติภรณ์ จำอินทร์
27.	ชุมชนศรีเมืองย้อย อ.เมือง จ.ลำพูน	การทอผ้าไหม	นายมงคล มหาชัย
28.	บ้านป่าตอง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่	การทำข้าวแตน	นายสุรินทร์ คำปินตา
29.	บ้านแม่ลาหลวง อ.แม่ล่าน้อย จ.แม่ฮ่องสอน	การฟ้อนกิ่งกระหล่ำ	นางสาวรุ่งลาวัลย์ กันเต็ง

เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้ :-

1. สร้างแนวการสอนวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก

การทำแนวการสอนวิชา “การสร้างหนังสือสำหรับเด็ก” รหัสวิชา 1543501 (2 หน่วยการเรียนรู้) โดยเริ่มจากผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารหลักสูตร คำอธิบายรายวิชาและผลการเรียนวิชานี้ของนักศึกษาโปรแกรมภาษาไทยในภาคเรียนที่ผ่านมา คือ หมู่เรียน ท.42.ศ4.1 ซึ่งมีนักศึกษาจำนวน 37 คน พร้อมกับประชุมสัมมนานักศึกษาหมู่เรียนดังกล่าวเพื่อระดมความคิดเห็นหาแนวทางบูรณาการวิชานี้สู่ท้องถิ่นให้ได้เป็นรูปธรรม

จากนั้นผู้วิจัยได้นำแนวคิดที่ได้จากกิจกรรมข้างต้นมาร่วมประชุมในเวทีนักวิจัยของ โครงการโพธิ์สัถยา สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ได้ประชุมพัฒนาแนวการสอน จำนวน 3 ครั้งๆ ละ 3 ชั่วโมง ในทุกวันพฤหัสบดี ของเดือนกันยายน 2545 มีนักวิจัยร่วมเวที จำนวน 10 คน ในที่ประชุมได้ระดมสมองเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่บูรณาการสาระการเรียนรู้ ของวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็กสู่การพัฒนาและอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยออกสู่การบริการ วิชาการแก่สังคมให้เห็นเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยได้นำสาระที่ได้จากการประชุมทั้งหมดมาเขียน “แนวการสอน” (Course Syllabus) ของวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก มีองค์ประกอบดังนี้

- 1.1 ชื่อรายวิชา รหัสวิชา จำนวนหน่วยการเรียนรู้และเวลาเรียน
- 1.2 คำอธิบายรายวิชา
- 1.3 จุดประสงค์ของวิชา
- 1.4 สังเขปหัวข้อเนื้อหาวิชา
- 1.5 สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และตัวบ่งชี้ความสำเร็จ
- 1.6 เวลาเรียน
- 1.7 การประเมินผล
- 1.8 ตำราหลัก และเอกสารอ้างอิง

2. เวทีชาวบ้านและการประชุมสัมมนา

เวทีชาวบ้านและการประชุมสัมมนาเป็นเครื่องมือที่เป็นกิจกรรมการระดมสมองจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาร่วมแสดงความรู้ ความคิดอย่างมีเหตุผล ทั้งนี้ก็เพื่อหลอมรวมสาระความรู้ในเรื่องนั้นๆ ให้มีความสมบูรณ์ที่สุด สำหรับงานวิจัยเรื่องนี้ได้ใช้ทั้ง “เวทีชาวบ้าน” และ “การประชุมสัมมนา” เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ดังรายละเอียดที่จะนำเสนอในลำดับ ต่อไป

3. สร้างแบบบันทึกข้อมูล เรื่อง ภูมิปัญญาไทยจากการทำเวทีชาวบ้าน

แบบบันทึกข้อมูลจะใช้ร่วมกับการทำเวทีชาวบ้านของแต่ละชุมชนๆ ละเรื่อง แบบบันทึกนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้สร้างเองแล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไข จำนวน 2 คน คือ รศ.โกชัย สาริกบุตร

และนายสนั่น ธรรมธิ จากนั้นจึงนำไปทดลองใช้ (try out) กับประชาชน ในชุมชนท้องถิ่นเพื่อขอคำแนะนำ แล้วนำข้อเสนอแนะมาปรับแก้ไขแบบบันทึกให้สมบูรณ์ อันประกอบด้วย

3.1 ตอนที่ 1 : ข้อมูลทั่วไป

3.2 ตอนที่ 2 : ข้อมูลภูมิปัญญาไทย

4. สร้างสื่อประกอบแนวการสอน

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก แล้วนำมาเขียนสรุปด้วยภาษาที่กะทัดรัดอ่านแล้วเข้าใจง่าย มีความหมายกว้างและลึกเพื่อนำไปพิมพ์ลงใน “แผ่นใส” เพื่อใช้ประกอบการบรรยาย เรื่อง การสร้างหนังสือสำหรับเด็ก

จัดทำตัวอย่างหนังสือสำหรับเด็กในท้องตลาดที่มีลักษณะการสร้างที่ได้มาตรฐานไว้ประกอบการสอนให้ครบทุกประเภท ทั้งประเภทให้ความเพลิดเพลิน ประเภทให้ความรู้และเสริมบทเรียน ประเภทวารสารสำหรับเด็ก และประเภทการ์ตูนสำหรับเด็ก

จัดสร้าง “ภาพตะลุง” ประกอบการเล่าเรื่องสำหรับเด็ก เรื่อง “ปลาน้อยแสนฉลาด” ไว้สาธิตการแต่งเรื่องประเภททอเรื่องกรอ

จัดทำเอกสารประกอบการสอน 2 เรื่อง คือ “ภูมิปัญญาไทยเพื่อความเป็นไทย” และ “หนังสือและวรรณกรรมสำหรับเด็ก”

ผลการดำเนินงานทำให้ได้สื่อประกอบการเรียนการสอน 4 ประเภท คือ

4.1 แผ่นใสประกอบการบรรยาย เรื่อง การสร้างหนังสือสำหรับเด็ก

4.2 ตัวอย่างหนังสือสำหรับเด็ก จำนวน 30 เล่ม

4.3 ภาพตะลุงประกอบการเล่านิทาน เรื่อง ปลาน้อยแสนฉลาด

4.4 เอกสารประกอบการสอน จำนวน 2 เรื่อง

5. สร้างแบบทดสอบเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา “การสร้างหนังสือสำหรับเด็ก” สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี

กระทำโดยตรวจสอบความรู้ ทักษะและเจตคติที่ผู้เรียนในภาคเรียนที่ผ่านมาแล้ว
สิ่งที่คุณเรียนยังมีเมื่อเรียนวิชานี้จบลง แล้วนำสาระที่ได้มาแต่งเป็นแบบทดสอบชนิดเติมคำ
จับคู่ และเขียนตอบแบบบรรยาย แล้วจึงนำไปทดลองใช้ (try out) กับนักศึกษาโปรแกรมภาษาไทย
อีกหมู่เรียนหนึ่งที่ไม่ซ้ำกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยภาคสนาม จากนั้นจึงนำสาระที่ได้มา
ปรับปรุงแบบทดสอบให้มีความเชื่อมั่นและเที่ยงตรงที่สุด

6. สร้างแบบประเมินหนังสือสำหรับเด็ก

ผู้วิจัยได้สร้างแบบประเมินหนังสือสำหรับเด็กโดยนำลักษณะและส่วนประกอบที่ดี
มีคุณภาพ ได้มาตรฐานของหนังสือเด็กมาตั้งประเด็นถามผู้อ่านซึ่งมีทั้งหมด 2 ตอน คือ

6.1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบ

6.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือที่อ่าน อันได้แก่ เนื้อเรื่อง แนวคิด คำศัพท์ ตัวอักษร
ภาพประกอบ รูปเล่ม ขนาด องค์ประกอบและประโยชน์ที่ได้จากการอ่าน

สำหรับรายละเอียดของเครื่องมือที่กล่าวข้างต้นนี้จะนำเสนอไว้ในภาคผนวก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นกระบวนการเก็บข้อมูลโดยตลอดจะขอนำเสนอ ลำดับการเก็บข้อมูล
โดยสังเขปในรูปของตารางก่อน ดังต่อไปนี้

ชื่อโครงการ	การดำเนินการเก็บข้อมูล		ช่วงเวลา	ผู้รับผิดชอบ	ตัวชี้วัดความสำเร็จ
	กระบวนการ / กิจกรรม และเครื่องมือ	ข้อมูลความรู้ที่ได้			
1. ปฐมนิเทศ	1. ผู้วิจัยปฐมนิเทศ นักศึกษากลุ่มตัวอย่าง		สัปดาห์แรก ของเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2545	หัวหน้าโครงการ วิจัย (ผู้วิจัย)	
2. สร้างองค์ ความรู้	2. จัดกิจกรรมตาม แนวการสอนที่ สอนโดยยึดผู้เรียน เป็นสำคัญ	2. องค์ความรู้ เกี่ยวกับหนังสือ สำหรับเด็ก, การสร้างหนังสือ สำหรับเด็ก, ภูมิปัญญาไทย	3. พฤศจิกายน 2545	5. หัวหน้า โครงการ และ นักศึกษา กลุ่มตัวอย่าง	5. รายงานการ สำรวจหนังสือ เด็ก, รายงาน การวิเคราะห์ หนังสือเด็ก

ชื่อกิจกรรม	การดำเนินการเก็บข้อมูล		ช่วงเวลา	ผู้รับผิดชอบ	ตัวชี้วัดความสำเร็จ
	กระบวนการ / กิจกรรม และเครื่องมือ	ข้อมูลความรู้ที่ได้			
5. คู่มือฝึกพิมพ์	5. นำต้นฉบับส่ง สกว. ภาค เพื่อ สกว. ภาค นำเสนอสำนักพิมพ์ ให้จัดพิมพ์เผยแพร่ไปทั่วประเทศไทย		8. กันยายน - 2546	8. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย	หนังสือสำหรับเด็ก : ชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ (ฉบับสำนักพิมพ์)
9. สรุปผลการวิจัย	8. ตรวจสอบงาน, สอบปลายภาค, วิเคราะห์ข้อมูลและเขียนรายงานการวิจัย	9. ผลการวิจัย	9. มีนาคม - กันยายน 2546	9. หัวหน้าโครงการและนักศึกษา กลุ่มตัวอย่าง	9. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ผลการวิจัยและรายงานการวิจัย

การเก็บข้อมูลด้านภูมิปัญญาไทยด้วยเวทีชาวบ้าน

“เวทีชาวบ้าน” เป็นกิจกรรมที่เกิดจากบุคคลในชุมชนที่มีความสนใจเรื่องเดียวกันมาร่วมเรียนรู้ด้วยการสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน พร้อมกับหลอมรวมสาระอันเป็นองค์ความรู้ที่ทรงคุณค่าไว้เพื่อประโยชน์ของตนและสังคมโดยรวมต่อไป

สำหรับการวิจัยเรื่องนี้ได้ใช้เวทีชาวบ้านเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล “ด้านภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ” โดยนักศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้ง 29 คน เป็นผู้ดำเนินการจัดทำเวทีชาวบ้านที่ชุมชนภูมิปัญญาของตน ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. การติดต่อประสานงานกับชุมชน

เมื่อนักศึกษากลุ่มตัวอย่างได้เรียนรู้เรื่องภูมิปัญญา และการสร้างหนังสือสำหรับเด็กจากการเข้าชั้นเรียนแล้ว นักศึกษาแต่ละคนได้กลับสู่ภูมิลำเนาตน เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนว่ามีภูมิปัญญาอะไรบ้าง พร้อมกับเลือกภูมิปัญญาที่น่าสนใจและมีคุณค่าต่อการเรียนรู้มา 1 อย่าง จากนั้นจึงสำรวจรวบรวมรายชื่อชาวบ้านที่มีภูมิความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาเรื่องนั้นมาให้มากที่สุด แล้วจึงนำหนังสือเชิญจากสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ไปเชิญบุคคลดังกล่าวมาร่วมเวทีชาวบ้านตามวัน เวลา และสถานที่ที่นัดหมายไว้

2. เตรียมงาน

การเตรียมทำเวทีชาวบ้านผู้วิจัยและนักศึกษากลุ่มตัวอย่างได้กระทำได้ดังนี้

2.1 นักศึกษาแต่ละคนจะเข้าไปขออนุญาตใช้สถานที่เพื่อจัดเวทีชาวบ้านในชุมชน เช่น ศาลาวัด ห้องประชุมของโรงเรียนในหมู่บ้าน หรือบ้านของผู้นำชุมชน เช่น ประธานกลุ่มแม่บ้าน ประธานกลุ่มทอผ้า ประธานกลุ่มหมอนวดแผนโบราณ เป็นต้น ซึ่งแต่ละชุมชนอาจใช้สถานที่ไม่เหมือนกัน

2.2 จัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ที่จำเป็นสำหรับทำเวทีชาวบ้าน เช่น เครื่องเสียง เครื่องบันทึกเสียง กระดาษฟลิปชาร์ต ปากกาเคมี แบบบันทึกองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาไทย และป้ายผ้าชื่อเวทีชาวบ้าน เรื่อง ภูมิปัญญาไทย เป็นต้น

2.3 ติดต่อกลุ่มแม่บ้านให้จัดทำอาหารว่างและอาหารกลางวันสำหรับเลี้ยงผู้ร่วมเวทีชาวบ้านในวันประชุม

2.4 เตรียมตั้งคำถามหลักและคำถามเสริมเพื่อจุดประกายความคิดผู้ร่วมเวทีให้เล่าประสบการณ์และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับภูมิปัญญาที่พูดคุยกันมาให้มากที่สุด

2.5 เตรียมตั้งกติกาสำหรับเวทีชาวบ้าน เช่น

- ทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นและประสบการณ์ได้อย่างเสรีและเต็มที่
- ให้ทุกคนยอมรับว่าความคิด ประสบการณ์ของทุกคนมีคุณค่า และอาจมีแตกต่างกันบ้างให้พยายามทำความเข้าใจกัน
- ทุกความคิดจะถูกบันทึกไว้เพื่อนำไปพิจารณาใช้ประโยชน์ในโอกาสต่อไปได้

2.6 เตรียมจัดสถานที่โดยนำป้ายชื่อเวทีชาวบ้าน เรื่อง “ภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ” ไปแขวนหน้าเวที พร้อมกับเตรียมที่นั่งสำหรับสมาชิกไว้ให้เพียงพอ โดยจัดที่นั่งเป็นรูปครึ่งวงกลม ดังภาพ

3. ปฏิบัติการในเวทีชาวบ้าน

เมื่อถึงวัน เวลาที่นัดหมาย ชาวบ้านเจ้าของภูมิปัญญาที่ได้รับเชิญจะมาพร้อมกัน ผู้นำสนทนา คือ นักศึกษาเจ้าของเรื่องจะดำเนินการ ตามลำดับดังนี้

3.1 กล่าวทักทายและต้อนรับผู้เข้าร่วมเวทีชาวบ้าน พร้อมทั้งบอกวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีครั้งนี้

3.2 กล่าวแนะนำตัว แนะนำทีมงานและเปิดโอกาสให้ทุกคนที่เข้าร่วมเวทีได้กล่าวแนะนำตัวเอง

3.3 บอกกติกาและบทบาทของสมาชิกในเวทีชาวบ้าน

3.4 ผู้นำสนทนาเริ่มด้วยการตั้งคำถามเปิดให้สมาชิกในเวทีได้เล่าประสบการณ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาที่กำหนดไว้ โดยให้เล่าทีละคน คนแรกจะได้เล่าละเอียดครบถ้วนตามกระบวนการของภูมิปัญญาเรื่องนั้นๆ แต่คนต่อไปจะได้เล่าหรือพูดแสดงความคิดเห็นเพื่อเติมเต็มผู้พูดคนก่อนๆ แต่ทุกคนที่มาร่วมเวทีจะได้รับเชิญให้พูดทุกคน

3.5 ขณะที่สมาชิกแต่ละคนพูดนั้นทีมงานวิจัยจะบันทึกเสียงลงแถบบันทึกเสียงไว้ ส่วนทีมงานอีกกลุ่มหนึ่งจะช่วยกันเขียนบันทึกสาระสำคัญของภูมิปัญญาที่สนทนาอยู่ลงในกระดาษฟลิปชาร์ต จากนั้นจึงเชิญชวนให้ผู้ร่วมเวทีอ่านสาระที่บันทึกทั้งหมดที่ฟลิปชาร์ต พร้อมกับร่วมกันพิจารณาเติมเต็มข้อมูลให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. ถอดบทเรียน

นักศึกษาเจ้าของเรื่องจะนำข้อมูลภูมิปัญญาทั้งหมดจากแถบบันทึกเสียงและจากกระดาษฟลิปชาร์ตมาสังเคราะห์หลอมรวมแล้วเขียนลง “แบบบันทึกองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาไทย” เพื่อให้เป็นข้อมูลสำคัญที่จะนำไปสร้างเป็นเรื่องสำหรับเด็กต่อไป

5. ผลจากการทำเวทีชาวบ้าน

นักศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้ง 29 คน ได้องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่นของตน คนละ 1 เรื่อง รวมได้ภูมิปัญญาไทย 29 เรื่อง ดังจะนำเสนอรายละเอียด ดังนี้

ภูมิปัญญาทั้ง 29 เรื่อง ส่วนมีสาระที่ทรงคุณค่าและอำนวยประโยชน์ในด้านต่างๆ ที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 5 ด้าน คือ

1. ด้านการจัดการและรักษาสุขภาพของคนในชุมชนที่เน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพอนามัย ได้แก่ สมุนไพรพื้นบ้านใช้ป้องกันและรักษาโรค ลูกประคบสมุนไพร รักษาโรคปวดเมื่อย และการนวดร่างกายเพื่อรักษาโรค

2. ด้านภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น ที่สะท้อนให้เห็นความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานให้เยาวชนได้มองเห็นความสำคัญและภูมิใจในท้องถิ่น ได้แก่ คำนาน วิชาวนทัศน์ หลวง คำนานพระนางสามผิว คำนานเมืองฝางใหม่ และคำนานเมืองกุมกาม

3. ด้านหัตถกรรมเพื่อการดำรงชีวิต โดยรู้จักประยุกต์ใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์สิ่งของที่ทรงคุณค่าใหม่ได้อย่างน่าทึ่ง ได้แก่ การนำเหรียญสตางค์โบราณมาทำแหวน การใช้เชือกกระสอบมาดักเป็นม้านุ่น การสานเข่งหรือถ้วยด้วยตอกไม้ไผ่ การสลักภาพบนแผ่น อลูมิเนียม การสานตะกร้าด้วยสมุดโทรศัพท์ที่ไม่ใช้แล้ว การใช้กะลามะพร้าวทำส้อม การนำเศษผ้ามา ทำพรม และการนำใยไหมมาทอเป็นผ้า

4. ด้านโภชนาการ เป็นภูมิปัญญาที่สามารถประดิษฐ์ คิดปรุงแต่งอาหารให้เหมาะสม กับการความต้องการของร่างกายในสภาวะการณต่างๆ ตลอดจนสามารถผลิตเป็นสินค้าประจำท้องถิ่นได้ อย่างแพร่หลาย ได้แก่ การทำขนมจีนน้ำเงี้ยว การทำข้าวหนุกงา การทำแหนม การทำมะขามแก้ว การทำขนมตาลิม การทำปามไข่ผึ้ง การทำทองม้วน การทำกอละแม การทำข้าวแต๋น การทำ ข้าวกลิ้ง และการนำสตอเบอรี่มาทำอาหารประเภทต่างๆ

5. ด้านศิลปกรรม เป็นภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ สาขานาฏศิลป์ การละเล่นพื้นบ้านและนันทนาการ ได้แก่ การฟ้อนกิ่งกะหล่ำ

ภูมิปัญญาทั้งหมดดังกล่าวมานี้จะได้นำเสนอสาระโดยสังเขปในตอนต่อไป

การดำเนินการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก

เมื่อนักศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้ง 29 คน ได้องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาจากเวทีชาวบ้านมาคนละ 1 เรื่องแล้ว จึงลงมือปฏิบัติการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก ชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ ในขั้นตอนตามแผนภูมิข้างล่างนี้ :-

1. กำหนดจุดประสงค์หรือแนวคิดของเรื่องพร้อมกับนำเสนอผู้สอน (หัวหน้าโครงการวิจัย) เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และคุณค่าที่จะเกิดขึ้นกับผู้อ่าน

2. กำหนดโครงเรื่องของเรื่องราวที่จะแต่ง อันประกอบด้วย ชื่อเรื่อง การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการจบเรื่อง แล้วนำเสนอผู้สอนเพื่อขอรับการตรวจแก้ไข

3. นำโครงเรื่องที่ได้รับการอนุญาตให้ดำเนินการต่อมาแต่งขยายให้เป็นเรื่องที่สมบูรณ์ด้วยการเล่าเรื่อง หรือบรรยาย หรือแต่งด้วยบทร้อยกรอง

4. เมื่อเนื้อเรื่องผ่านการตรวจแก้ไขแล้ว ผู้แต่งจึงขอรับเรื่องกลับมาตัดแบ่งเนื้อเรื่องออกเป็นตอนๆ ตามความเหมาะสม แล้วกำหนดภาพประกอบให้แต่ละตอนด้วยการเขียนบรรยาย

5. นำเนื้อเรื่องและคำบรรยายภาพแต่ละตอนมาเขียนลงในกระดาษขนาด A4 ตอนละหน้า โดยมีหน้าปก หน้าปกใน หน้าคำนำ และหน้ากิจกรรมท้ายเรื่อง จากนั้นจึงนำทั้งหมดมาเรียงลำดับเย็บเข้าเล่มเป็น “หนังสือฉบับร่าง”

6. เมื่อหนังสือฉบับร่างผ่านการตรวจแก้ไขจากอาจารย์ผู้สอนแล้ว จึงนำฉบับร่างไปจัดทำลงในกระดาษ 100 ปอนด์ ขนาดแปดหน้า-ยกแนวนอน โดยวาดภาพระบายสีและเขียนตัวหนังสือในส่วนที่เป็นคำบรรยายเรื่องด้วยตัวอักษรขนาด 24 ป้อยท์ (5 มม.) แล้วเข้าเล่มทำเป็น “หนังสือสำหรับเด็กฉบับจริง”

7. เจ้าของผลงานนำหนังสือสำหรับเด็กฉบับจริงไปทดลองให้เด็กระดับ ป.3 - ป.4 อ่าน แล้วสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากผู้อ่าน พร้อมกับนำสาระที่ได้กรอกลงใน “แบบประเมินหนังสือสำหรับเด็ก”

8. จัดประชุมสัมมนาเพื่อวิพากษ์หนังสือสำหรับเด็กที่สร้างขึ้น โดยบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

9. ผู้แต่งและผู้วิจัยร่วมกันนำข้อเสนอแนะจากกิจกรรมขั้นที่ 7 และ 8 มาปรับปรุงหนังสือแต่ละเล่มให้อีกต้องสมบูรณ์ แล้วนำหนังสือฉบับสมบูรณ์ไปให้เด็กอ่านเพื่อประเมินอีกครั้งหนึ่ง

การประชุมสัมมนาวิพากษ์หนังสือสำหรับเด็ก

การประชุมสัมมนาเพื่อวิพากษ์หนังสือสำหรับเด็กนับเป็นเครื่องมือสำคัญของกระบวนการสร้างหนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ เพราะเป็นการตรวจสอบความถูกต้องเรียบร้อย สวงามของหนังสือสำหรับเด็กที่สร้างขึ้น ได้ลำดับการจัดกระทำดังนี้

1. กำหนดวันจัดประชุมสัมมนาที่มีความเห็นชอบจากทุกฝ่าย ปรากฏว่าได้วันที่ 18 พฤษภาคม 2546 โดยจัดที่โรงแรมธาริน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

2. ออกหนังสือเชิญผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาประกอบด้วย นักเขียนหนังสือสำหรับเด็ก นักวาดภาพ นักวิชาการ อาจารย์จากสถาบันอุดมศึกษา ราษฎ์ชาวบ้าน ตัวแทนชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญาทั้ง 29 เรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้านจากต่างถิ่น นักศึกษากลุ่มตัวอย่าง ผู้ประสานงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และผู้สนใจทั่วไป รวมได้ 79 คน

3. จัดเตรียมห้องประชุมและอุปกรณ์การนำเสนอหนังสือสำหรับเด็ก เช่น เครื่องขยายเสียง เครื่องฉายภาพทึบแสง (Visualizer) และโต๊ะสำหรับจัดนิทรรศการผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาไทย แต่ละเรื่องที่ถูกนำมาสร้างเป็นหนังสือสำหรับเด็ก เป็นต้น

4. การวิพากษ์หนังสือสำหรับเด็ก จัดกระทำที่ละเล่มโดยลำดับกิจกรรม คือ

4.1 นักศึกษาเจ้าของผลงานนำหนังสือที่จะเสนอวางบนเครื่องฉายภาพทึบแสง แล้วเปิดอ่านไปที่ละหน้าอย่างช้าๆ ภาพของหนังสือแต่ละหน้าจะปรากฏที่จอหน้าเวทีที่ประชุม ผู้เข้าร่วมประชุมจะพิจารณาทั้งเนื้อหาและภาพประกอบไปพร้อมๆ กัน

4.2 เมื่อเจ้าของผลงานอ่านจบพิธีกรจะกล่าวเชิญชวนให้ทุกคนร่วมกันวิพากษ์วิจารณ์หนังสือที่นำเสนอ จากนั้นผู้เข้าร่วมประชุมก็จะพูดแสดงความคิดเห็นซึ่งมีทั้งชื่นชมและเสนอแนะเพื่อการแก้ไขให้หนังสือมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4.3 เมื่อถึงเวลาพักเพื่อรับประทานอาหารว่างหรือช่วงเวลาอาหารกลางวัน พิธีกรจะกล่าวเชิญชวนให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้เดินชมผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาไทย ซึ่งจัดนิทรรศการไว้ในบริเวณหลังห้องประชุม

4.4 เวทีวิพากษ์หนังสือสำหรับเด็กจบลงด้วยหัวหน้าโครงการวิจัย รศ.สนิท สัตย์ภาส กล่าวขอบคุณผู้เข้าร่วมสัมมนาทุกคนที่มีส่วนร่วมสร้างหนังสือสำหรับเด็ก ชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ อันจะส่งผลให้ภูมิปัญญาไทยอันทรงคุณค่าได้รับการอนุรักษ์และเผยแพร่แก่เยาวชนไทยให้อยู่คู่ชาติไทยตลอดไป

5. ผลจากการประชุมสัมมนาเพื่อวิพากษ์หนังสือสำหรับเด็กครั้งนี้ ทำให้ได้ทั้งคำชื่นชมและข้อเสนอแนะ เพื่อการปรับปรุงหนังสือที่สร้างให้สมบูรณ์ ถูกต้อง สวยงามยิ่งขึ้น ดังนี้

5.1 หนังสือชุดนี้มีสาระที่ทรงคุณค่าแก่ผู้อ่านมาก ทั้งยังเป็นการช่วยอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาอย่างเป็นรูปธรรมด้วย

5.2 กระบวนการสร้างหนังสือชุดนี้น่าเชื่อถือและเป็นแบบอย่างที่ดีได้

5.3 เสนอแนะให้ปรับเรื่องราวให้กระชับและถูกต้อง อาทิ ให้เดิมจินประสาในการทำเหมมด้วย (เรื่อง ที่บ้านคุณยาย) ให้ตัดเรื่องของพระนางมัลลิกาออก (เรื่อง พระนางสามผิว) เพิ่มสาระของการกินผลสตอเบอร์รี่สดด้วย (เรื่อง สตอเบอร์รี่ที่รัก) ตัดการเกริ่นนำให้สั้นอีก (เรื่อง กาละแม่ม้วนรัก) ให้เน้นว่าใช้สมุดโทรศัพท์ที่ไม่ใช้แล้วมาทำ (เรื่อง ตะกร้าแสนสวย)

5.4 เสนอแนะให้เปลี่ยนคำศัพท์บางคำให้เหมาะสม อาทิ

“โคไม่รู้อลิ้ม”	เปลี่ยนเป็น	“ซินไม่รู้อลิ้ม”	(เรื่อง สมุนไพร่พื้นบ้าน)
“อัตรส่วน”	เปลี่ยนเป็น	“ส่วนผสม”	(เรื่อง มะขามน้อยแปลงร่าง และที่บ้านคุณยาย)
“แกะสลัก”	เปลี่ยนเป็น	“สลัก”	(เรื่อง อาชีพของพ่อฉัน)
“วาง”	เปลี่ยนเป็น	“คลึง”	(เรื่อง ลูกประคบมหัศจรรย์)
“ชื่อตรง”	เปลี่ยนเป็น	“ตรง”	(เรื่อง กวายน้อย)

5.5 เสนอแนะให้ใช้ภาษาถิ่นเหนือเป็นชื่อคน อาทิ

“น้องแอปเปิล”	ควรให้ชื่อว่า	“น้องด้อย”	(เรื่อง น้อยด้อยเข้าครัว)
“ลุงเหรียญ”	ควรให้ชื่อว่า	“ลุงคำ”	(เรื่อง แหวนโลหะน้อย)

5.6 ภาพประกอบสวยงาม เหมาะสมดีแล้ว แต่ขอเสนอให้เพิ่มภาพที่ปกในและแก้ไขบางส่วน อาทิ การสวมแหวนวาดภาพให้สมจริงด้วย (เรื่อง แหวนโลหะน้อย) เพิ่มการตีเส้นแบ่งห้องภาพให้ชัดเจน (เรื่อง หมอนวดน้อย) อย่าใช้ทิวทัศน์ซ้ำกันและควรเพิ่มความมีชีวิตชีวาให้บางภาพด้วย (ทุกเรื่อง)

5.7 เสนอแนะให้เติมกิจกรรมท้ายเล่มอีก 1 หน้า โดยให้เป็นกิจกรรมที่ผู้อ่านนึกถึงภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตน แล้วเขียนบันทึกไว้ในหน้าสุดท้ายของหนังสือเล่มนั้น เสนอให้เติม
ทั้ง 29 เล่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างมาแปลความหมายโดยเทียบกับเกณฑ์ด้วยค่าสถิติร้อยละ เพื่อตอบจุดประสงค์ของการวิจัย
2. สรุปข้อค้นพบวิธีการบูรณาการ การวิจัย การสอน และการบริการวิชาการ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นด้วยการบรรยาย
3. เสนอผลการสร้างหนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยด้วยการบรรยายประกอบภาพ

บทที่ 6

ผลการวิจัยและวิจารณ์

การบูรณาการการสอน การวิจัยและการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษา วิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ได้ผลการวิจัยตามที่ตั้งจุดประสงค์ไว้ทุกประการโดยจะนำเสนอตามประเด็นต่อไปนี้ :-

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง
2. การสืบค้น รวบรวม อนุรักษ์และเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย
3. การบูรณาการการสร้างหนังสือสำหรับเด็กเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
4. ผลกระทบจากการดำเนินการวิจัย
5. ผลงานวิจัยด้านหนังสือสำหรับเด็ก

ดังรายละเอียดในลำดับนี้

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง

ระเบียบวิธีประเมินผลในรายวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก รหัส 1543501 ตามหลักสูตรสถาบันราชภัฏ พุทธศักราช 2543 และแนวการสอนวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็กที่ คณะกรรมการโปรแกรมวิชาภาษาไทย สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ได้ร่วมกันวางแผนการวัดผล ประเมินผลไว้ โดยให้ดำเนินการประเมินผลตามสภาพจริง คือ ให้ดำเนินการวัดผลไปพร้อมๆ กับการเรียนการสอนที่เรียกว่า “คะแนนเก็บระหว่างเรียน” คิดเป็นร้อยละ 70 และ “คะแนนสอบปลายภาค” ร้อยละ 30 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็กของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง จำนวน 29 คน

ที่	ระดับคะแนนของนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง	จำนวน	ร้อยละ	อันดับที่
1.	ระดับคะแนน A (80 – 100 คะแนน)	16	55.17	1
2.	ระดับคะแนน B ⁺ (75 – 79 คะแนน)	8	27.59	2
3.	ระดับคะแนน B (70 – 74 คะแนน)	5	17.24	3
รวม		29	100	

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่านักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็กอยู่ในระดับ A คือได้คะแนนอยู่ระหว่าง 80 – 100 คะแนน มากเป็นอันดับหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 55.17 รองลงมา ได้แก่ ผู้ที่ได้ระดับคะแนน B⁺ คือ ได้คะแนนอยู่ระหว่าง 75 – 79 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 27.59 และมากเป็นอันดับสาม ได้แก่ ผู้ที่ได้ระดับคะแนน B คือได้คะแนนอยู่ระหว่าง 70 – 74 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 17.24

สรุปได้ว่านักศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้ง 29 คน มีความรู้ ความเข้าใจในวิธีการสร้างหนังสือสำหรับเด็กอยู่ในระดับดีถึงดีมาก ทั้งยังสามารถนำองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือที่ค้นพบในชุมชนของตนมานำเสนอในรูปของหนังสือสำหรับเด็กได้อย่างน่าสนใจและมีคุณภาพทุกคน ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่ากระบวนการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยจัดให้แก่ศึกษากลุ่มตัวอย่างเป็นลักษณะของการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้เองด้วยการศึกษาจากเอกสาร อินเทอร์เน็ต และการทำเวทีชาวบ้าน เมื่อได้องค์ความรู้แล้วพวกเขายังได้นำองค์ความรู้ดังกล่าวมาแสดงออกด้วยการปฏิบัติจริง คือ ลงมือสร้างหนังสือสำหรับเด็ก ความรู้และทักษะที่ได้จะฝังอยู่ในตัวของผู้เรียนไปแสนนาน และเมื่อถึงโอกาสต้องแสดงออกให้ผู้อื่นทราบโดยเฉพาะ “การสอบปลายภาค” ผู้เรียนย่อมตอบคำถามได้ดี ลุ่มลึกและน่าเชื่อถือ จึงทำให้นักศึกษาทุกคนได้คะแนนดี เกี่ยวกับเรื่องนี้ ทวีศักดิ์ นพเกษร (2545 : 45-46) กล่าวว่า

คุณค่าประโยชน์ของการเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติจริง (Action Learning) มีดังนี้

- การเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติจริงทำให้เกิดมิตรภาพท่ามกลางความยากลำบาก ความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันในการเกื้อกูลช่วยกันแก้ปัญหาที่ยาก สมาชิกด้วยกันเดือดร้อน
- เกิดความตื่นตัว ตื่นรู้ ตระหนักและเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง เนื่องจากการสะท้อนจนเกิดการเข้าใจตนเองและปัญหาอย่างแท้จริง
- ความสามารถในการคิด/สะท้อนที่เป็นระบบ จนสามารถตั้งคำถามที่นำไปสู่การเรียนรู้และแก้ปัญหาได้จริง
- การทำงานเป็นทีม และการสื่อสารที่ดีต่อกัน

นอกจากคะแนนสอบข้อเขียนแล้ว ส่วนหนึ่งของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างก็คือ คะแนนที่ได้จากการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก คะแนนจากหนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือของทุกคนได้คะแนนสูง ที่เป็นเช่นนี้คงเป็นเพราะการจัดลำดับขั้นตอน

การสร้างที่กระบวนการสอนและกระบวนการวิจัยที่จัดให้ นั้น นักศึกษาต้องนำผลงานเสนอผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจแก้ไขเป็นระยะๆ ตั้งแต่การกำหนดจุดประสงค์ของหนังสือ การกำหนดโครงเรื่อง การเขียนเรื่อง การแบ่งตอนกำหนดภาพประกอบ การทำหนังสือฉบับร่าง การทำหนังสือฉบับจริง การทดลองใช้หนังสือ การจัดเวทีวิพากษ์หนังสือที่แต่ง และการแก้ไขหนังสือเพื่อทำฉบับสมบูรณ์ ตามลำดับ ในทุกระยะที่ตรวจผลงานนักศึกษาเจ้าของผลงานต้องแก้ไขเพิ่มเติมตามคำแนะนำ ทั้งหมดนี้ยังผลให้ผลงานของนักศึกษาทุกคนมีความสมบูรณ์ คะแนนในส่วนนี้จึงสูงไปด้วย ซึ่งตรงกับผลงานวิจัยของ อภิวรรณ วีระสมิทธิ์ (2544) ที่พบว่า “แบบฝึกที่สร้างขึ้นมาใช้ฝึกนักเรียนกลุ่มตัวอย่างให้เขียนหนังสือสำหรับเด็กได้จริง”

การสืบค้น รวบรวม อนุรักษ์และเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย

การสืบค้น รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยในรูปแบบของงานวิจัยนี้ได้ใช้ “การทำเวทีชาวบ้าน” เป็นเครื่องมือสำคัญ โดยนักศึกษากลุ่มตัวอย่างแต่ละคนกลับไปภูมิถิ่นนาของตนเพื่อสืบค้นว่าในชุมชนของตนมีภูมิปัญญาอะไรบ้างที่ควรค่าแก่การนำออกเผยแพร่ให้ประชาชนและสาธารณชนทั่วไป แล้วเลือกภูมิปัญญา 1 เรื่อง มาทำเวทีชาวบ้าน

การทำเวทีชาวบ้านจัดกระทำโดยเชิญชาวบ้านเจ้าของภูมิปัญญาในเรื่องเดียวกันมาทั้งหมดเท่าที่จะเชิญมาได้ให้มาร่วมสนทนา พูดคุยและอภิปรายเกี่ยวกับภูมิปัญญาเรื่องที่ตั้งประเด็นได้ตาม วัน เวลา ที่นัดหมาย ผู้นำสนทนาคือ นักศึกษาเจ้าของเรื่องจะเปิดเวทีด้วยการตั้งคำถามที่จะค้นหาคำตอบตามที่ต้องการ ดังตัวอย่าง

คำถามของภูมิปัญญา “การนวดฝ่าเท้า”

1. ผู้สอนให้ท่านนวดฝ่าเท้าคือใคร
2. การนวดฝ่าเท้าแก้โรคอะไรได้บ้าง
3. การนวดฝ่าเท้าได้อย่างไร
4. ขั้นตอนการนวดฝ่าเท้ามีกี่ขั้นตอน อะไรบ้าง
5. ลองสาธิตแต่ละขั้นตอนให้ดูหน่อย
6. ท่านวด และตำแหน่งที่นวดแต่ละท่าและแต่ละตำแหน่งมีประโยชน์หรือส่งผลได้อย่างไร
7. ใครมีเทคนิค วิธีการที่แปลกไปจากที่เราพูดกันมานี้ไหม

ฯลฯ

ขณะที่เวทีชาวบ้านกำลังดำเนินการอยู่นั้นทีมงานของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างจะบันทึกทั้งภาพ และเสียงสนทนาไว้ทั้งหมด เมื่อเลิกจากเวทีแล้วเจ้าของเรื่อง คือ นักศึกษาเจ้าของเวที

ภูมิปัญญาเรื่องนั้นจะสังเคราะห์รวบรวมสาระที่ได้ทั้งหมดบันทึกลงในแบบบันทึกภูมิปัญญาไว้เพื่อนำไปจัดทำเป็นหนังสือสำหรับเด็กในลำดับต่อไป

การกระทำดังกล่าวมานี้ นับได้ว่าเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่ “ภูมิปัญญาไทย” ไว้ให้คงอยู่ไปนานแสนนานตราบนานเท่าที่หนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยชุดนี้จะยังคงอยู่ไม่ฉีกสลายไป

การบูรณาการการสร้างหนังสือสำหรับเด็กเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

งานวิจัยนี้ได้ค้นพบวิธีการสร้างหนังสือสำหรับเด็กจากภูมิปัญญาไทยที่มีกระบวนการลำดับขั้นตอนที่ช่วยพัฒนาท้องถิ่น โดยช่วยพัฒนาชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาในเรื่องเดียวกันมาร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้กันในเวทีชาวบ้าน อันส่งผลให้ทุกคนได้ขยายประสบการณ์ด้านภูมิปัญญาในเรื่องนั้นให้กว้าง คมชัด และทันสมัยยิ่งขึ้น นับว่าช่วยพัฒนาท้องถิ่นได้ทางหนึ่งดังจะนำเสนอให้เห็นการบูรณาการดังกล่าว ในลำดับนี้ :-

ขั้นที่ 1 ศึกษาวิธีการเขียนหนังสือสำหรับเด็ก เกี่ยวกับการค้นหาสาระที่จะนำมาเขียน การวางโครงเรื่อง การเขียนเรื่อง การกำหนดภาพประกอบ การจัดรูปเล่ม การกำหนดขนาด ตัวอักษรและกิจกรรมท้ายเล่มจากเอกสาร ตำรา วารสาร และงานวิจัยต่างๆ

ขั้นที่ 2 จัดเวทีชาวบ้านเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาไทย ด้วยการจัดประชุมชาวบ้านในชุมชนที่มีภูมิปัญญาเรื่องเดียวกันมาสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในภูมิปัญญานั้นๆ จนสามารถเก็บสาระของภูมิปัญญาที่ต้องการอย่างครบถ้วนพอที่จะนำไปเขียนเรื่องได้

ขั้นที่ 3 เขียนหนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ โดยเริ่มจากการกำหนด โครงเรื่อง การเขียนเรื่อง การแบ่งตอนใส่ภาพประกอบ การทำต้นฉบับร่าง ตามลำดับ

ขั้นที่ 4 ทดลองใช้ โดยเจ้าของผลงานนำหนังสือที่แต่งไปให้เด็กในวัยที่กำหนดไว้อ่าน พร้อมกับสัมภาษณ์ถึงสาระความรู้ที่ได้จากการอ่าน แนวคิดของเรื่อง ภาพประกอบ คำศัพท์ที่ใช้ขนาดของตัวอักษร ความน่าสนใจ และสิ่งที่ควรแก้ไข แล้วรวบรวมสิ่งที่ได้ทั้งหมดมาปรับปรุงหนังสือ

ขั้นที่ 5 การวิพากษ์หนังสือสำหรับเด็ก โดยจัดประชุมสัมมนานักเขียนหนังสือสำหรับเด็ก ชาวบ้านเจ้าของภูมิปัญญาที่นำมาสร้างเป็นหนังสือ ปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนทั่วไป นักวิชาการ และนักศึกษาที่สนใจ บุคคลดังกล่าวจะมาสัมมนาเพื่อเปิดโอกาสให้เจ้าของหนังสือสำหรับเด็กได้นำเสนอหนังสือที่สร้างที่ละคน เมื่อนักศึกษาเจ้าของผลงานนำเสนอหนังสือที่แต่งหน้าที่ประชุมจบลง พิธีกรในการสัมมนาจะเชิญชวนให้ผู้ร่วมสัมมนาได้วิจารณ์หนังสือนั้น โดยพูด

ถึงทั้งส่วนดีและส่วนที่ควรแก้ไข ส่วนเติมเต็มให้เรื่องราวมีความสมบูรณ์และให้คุณค่าสูงสุด ทำ
เช่นนี้ทีละเล่มจนครบทุกเล่ม

ขั้นที่ 6 การปรับปรุงแก้ไขหนังสือสำหรับเด็ก หลังจากได้ทดลองใช้และวิพากษ์
หนังสือที่แต่งแล้ว เจ้าของผลงานจะรวบรวมข้อเสนอทั้งหมดไปปรับปรุงแก้ไขหนังสือของตนให้มี
ความ ถูกต้อง สมบูรณ์ สวยงามน่าอ่านยิ่งขึ้น เช่น ปรับวิธีการนำเสนอให้น่าสนใจ ปรับคำ
ศัพท์ให้ง่าย เปลี่ยนชื่อตัวละครให้เหมาะกับเรื่อง ปรับเนื้อเรื่องให้สนุกขึ้น ปรับปรุงภาพให้สวย
งามและสมจริง ปรับเนื้อหาให้ถูกต้อง ปรับข้อความให้กะทัดรัด เขียนตัวหนังสือใหม่ให้มีขนาด
เหมาะกับผู้อ่าน และปรับกิจกรรมท้ายเล่มให้น่าสนใจ เป็นต้น

ขั้นที่ 7 จัดทำหนังสือฉบับสมบูรณ์ ขั้นนี้เป็นขั้นสุดท้ายของการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก
เด็กก่อนส่งเข้าโรงพิมพ์ ซึ่งผู้เขียนกับผู้วาดภาพจะต้องประสานความร่วมมือกันเพื่อให้ผลงาน
ออกมาได้อย่างมีคุณภาพแล้วนำหนังสือฉบับสมบูรณ์ไปให้เด็กอ่านเพื่อประเมินอีกครั้งหนึ่ง

ขั้นที่ 8 การจัดพิมพ์ ขั้นนี้เป็นหน้าที่ของกองบรรณาธิการของสำนักพิมพ์ที่จะต้องนำ
หนังสือฉบับสมบูรณ์ที่ผู้เขียนส่งไปจัดทำ “ต้นฉบับ” ตามหลักการของการจัดพิมพ์หนังสือ สำหรับ
เด็ก แล้วส่งพิมพ์ตามจำนวนที่ต้องการ พร้อมกับจัดส่งฝ่ายการตลาดออกเผยแพร่

จะเห็นได้ว่ากระบวนการสร้างหนังสือสำหรับเด็กจากภูมิปัญญาไทยทั้ง 8 ขั้นตอน
ที่นำเสนอข้างต้นแสดงให้เห็นการบูรณาการการสอนวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็กกับการวิจัย
แบบมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้วยภูมิปัญญาไทยเข้ามาอยู่ในกิจกรรมการจัดทำ
หนังสือสำหรับเด็กเพื่อพิมพ์ออกเผยแพร่อันเป็นการบริการวิชาการได้อย่างกลมกลืน โดยใช้
การเรียนการสอนในระบบการศึกษาเป็นตัวตั้งและใช้การศึกษานอกระบบ คือ การทำเวทีชาว
บ้านเป็นตัวเสริมให้ผลงานวิจัยออกมาอย่างมีคุณค่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภู่งศ์ ภู
อาภรณ์ (2541) ที่พบว่า “วิธีการบูรณาการการจัดกิจกรรมทางการศึกษาควรใช้กิจกรรมทางการ
ศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นตัวตั้ง กิจกรรมการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยเข้ามาบูรณาการ
ร่วม โดยชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐและเอกชน บุคลากรทางการศึกษาและผู้
เกี่ยวข้องควรเข้ามามีส่วนร่วม...”

ผลกระทบจากการดำเนินการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยเรื่องนี้ส่งผลดีหลายประการ คือ

ประการแรก ทำให้สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการได้ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542 : 12) มาตรา 23 ที่ว่า “การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณภาพ กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสม...”

ทั้งยังได้ตอบสนองนโยบายของรัฐบาล (2544 : 20-21) ในความที่ว่า “...ส่งเสริมให้เกิดบูรณาการทางการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและกีฬาในการให้การศึกษากับเด็กและเยาวชน”

ประการที่สอง ทำให้ผู้วิจัยได้จัดการเรียนการสอนที่มีลักษณะยึดผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างแท้จริง เพราะนักศึกษาได้มีโอกาสสร้างองค์ความรู้เอง ได้ลงมือปฏิบัติการเองทุกขั้นตอนการเรียนรู้ ได้สัมผัสกับชีวิตจริงในท้องถิ่น ได้กระบวนการหาความรู้ และได้ผลงานที่ยังความภาคภูมิใจให้ ผู้เรียนอีกด้วย ซึ่งตอบสนองความต้องการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542 : 12) มาตรา 22 ที่ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ”

ประการที่สาม ทำให้สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ได้ทำหน้าที่ทำนุบำรุงและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างกว้างขวางและเป็นรูปธรรม ด้วยความร่วมมือกันทั้งสถาบันการศึกษา ราษฎรชาวบ้าน ชุมชน นักวิจัย นักวิชาการ และนักเขียน นักวาดภาพ หนังสือสำหรับเด็ก การกระทำดังกล่าวนี้ได้สร้างสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างสถาบันราชภัฏเชียงใหม่กับชุมชนอย่างเห็นได้ชัดเจน ทำให้ชุมชน สังคมรู้จักสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ในแง่ สร้างสรรค์ความดีงามให้ชุมชนตามปณิธานของสถาบัน ซึ่งตรงกับผลงานวิจัยของ สุปิยา ทาปทา (2545) ที่ว่า “การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจะส่งผลให้นักเรียนเห็นประโยชน์ คุณค่าและเกิดความรักความผูกพันกับท้องถิ่น ทำให้เกิดความสามัคคีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และสามารถนำภูมิปัญญาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วย”

ประการที่สี่ ทำให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักศึกษา ชุมชนและนักวิชาการได้พบว่ามีวิธีการค้นคว้าหาความรู้ที่มีวิธีการและมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ส่วนวิธีการหาความรู้ก็ทำได้หลายวิธี อาทิ การฟัง การอ่าน การสนทนาพูดคุย การสัมภาษณ์ การสังเกต การทดลองทำ และการจัดเวทีชาวบ้าน เป็นต้น ซึ่งตรงกับพระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติ (2542 : 15) มาตรา 24 (2) ที่ว่า “จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง”

ประการที่ห้า การวิจัยครั้งนี้ได้สร้างสำนึกให้แก่ชุมชนได้สร้างความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนให้แก่ภูมิปัญญาที่เข้าร่วมเวทีชาวบ้านทุกคน ทำให้พวกเขาเริ่มตระหนักถึงภูมิปัญญาที่เขามีอยู่ทำอยู่นั่นว่ามีคุณค่ามากควรแก่การสืบทอดและอนุรักษ์ไว้ เพราะบุคคลนอกชุมชน นักเรียนนักศึกษา และนักวิชาการยังให้ความสนใจ และพร้อมที่จะช่วยนำไปเผยแพร่ ดังความเห็นของ เสรี พงศ์พิศ (2536 : 45, 61) ที่ว่า

การศึกษาวิจัยเรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ชาวบ้านมีส่วนร่วม คือ การวิจัยที่สร้างสำนึกให้แก่ชุมชน...การสนทนากับชาวบ้านด้วยความสนทนาระดับหนึ่งญาติ นอกจากจะทำให้ผู้ศึกษา “เข้าถึง” ไม่เพียงแต่ “ข้อมูล” แต่เข้าถึงความรู้สึกนึกคิดหรือ “วิญญาณ” ของข้อมูลนั้น การสนทนาธรรมดาจะกลับมีสีสันและปลุกเร้าพลังของวิญญาณดั้งเดิมให้กลับมีชีวิตเป็นสำนึกทางประวัติศาสตร์ เป็นพลังทางวัฒนธรรมที่ทำให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่รู้สึกต่ำต้อยหรือไม่มีคุณค่า พร้อมที่จะอนุรักษ์ พื้นฟู และประยุกต์คุณค่าเหล่านั้นเพื่อการพัฒนาตนเองต่อไป

ผลงานวิจัยด้านหนังสือสำหรับเด็ก

การวิจัยเรื่องนี้ได้ส่งผลให้ได้ผลงานที่เป็นรูปธรรม คือ “หนังสือสำหรับเด็ก : ชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ” ที่มีคุณภาพทุกเล่มดังผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จาก “แบบประเมินหนังสือสำหรับเด็ก” ว่าผู้ตอบแบบสอบถามร้อยละ 89.5 – 100 ชอบอ่านหนังสือสำหรับเด็กชุดนี้ ร้อยละ 80-100 มีความเห็นว่าหนังสือชุดนี้อ่านแล้วสนุก ร้อยละ 89.5-100 สามารถอ่านคำศัพท์ในเนื้อเรื่องของหนังสือชุดนี้ได้ทุกคำ ร้อยละ 85-100 มีความเห็นว่าตัวหนังสือในหนังสือชุดนี้มีความชัดเจนดี ร้อยละ 70-100 บอกว่าชอบภาพประกอบของหนังสือชุดนี้ ร้อยละ 84.2-100 มีความเห็นว่าหนังสือชุดนี้มีขนาดและรูปเล่มเหมาะสมดี ร้อยละ 75-100 บอกว่าชอบปกของหนังสือชุดนี้ ร้อยละ 70-100 ตอบว่ากิจกรรมท้ายเล่มของหนังสือชุดนี้ไม่ยาก ร้อยละ 50-100 บอกว่าสามารถบอกแนวความคิดของหนังสือชุดนี้ได้ และร้อยละ 70-100 ตอบว่าสามารถบอกถึงประโยชน์ของหนังสือชุดนี้ได้ ซึ่งรายละเอียดของผลการประเมินหนังสือชุดนี้ได้นำไปแสดงไว้ในภาคผนวกแล้ว แต่ในลำดับนี้ผู้วิจัยขอเสนอ “บรรณนิทัศน์หนังสือสำหรับเด็ก : ชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ” ก่อน ดังต่อไปนี้

หนังสือสำหรับเด็ก : ชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ

งานวิจัยเรื่องการบูรณาการการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2545 ครั้งนี้ ทำให้ได้ “หนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ” จำนวน 29 เรื่อง ที่มีคุณภาพสำหรับพิมพ์ออกเผยแพร่ให้เยาวชนของประเทศไทยได้ศึกษาอันเป็นการส่งเสริม เผยแพร่ และอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทยไว้ให้คู่ชาติไทยตลอดไป

ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

เรื่อง : คุณยายนวดเท้า

ผู้แต่ง : ชลธิชา แดนโพธิ์

ภูมิปัญญา : การนวดฝ่าเท้าเพื่อสุข

เนื้อเรื่องย่อ

กล่าวถึงยายแ่งไปขอให้ยายคำนวดฝ่าเท้าเพื่อรักษาโรคปวดเมื่อยตามร่างกายให้ เจนจิราตามยายแ่งไปนั่งดูการนวดเท้าที่บ้านยายคำ เจนจิราเห็นยายคำเริ่มนวดด้วยการนำผ้าขนหนูชุบน้ำพอหมาดมาเช็ดเท้าให้สะอาดก่อน จากนั้นจึงใช้น้ำมันไพรสดทาให้ทั่วตั้งแต่เข่าจนจรดปลายเท้า แล้วใช้มือนวดจากเข่าเคลื่อนไปสู่ปลายเท้า และนวดพื้นที่สันเท้า ฝ่าเท้า นิ้วเท้า และบริเวณน่อง ยายคำใช้เวลาจนนวดประมาณครึ่งชั่วโมงจึงเสร็จ ทำให้ยายแ่งหายปวดเมื่อยไปได้ เจนจิราบอกกับยายคำว่าเขาสนใจจะมาเรียนวิธีนวดฝ่าเท้าด้วย ยายคำดีใจที่จะมีคนสืบสานงานนวดนี้

เรื่อง : หมอนวดน้อย

ผู้แต่ง : ปัทมา อินทรอาราม

ภูมิปัญญา : การนวดแผน

เนื้อเรื่องย่อ

ครูบัวตองพากระปุกไปเรียนการนวดแผนโบราณกับป้าพรที่สถานีอนามัยประจำหมู่บ้าน โดยเริ่มทำนวดจาก ทำนวดเท้า ทำนวดตะแคง ทำนวดนคว่ำ ทำนวดหงายและทำนวดศีรษะ กระปุกได้นำวิธีการนวดทั้งหมดไปนวดให้คุณแม่ ทำให้คุณแม่หายจากปวดเมื่อยตามตัวได้ ตั้งแต่นั้นมา กระปุกก็กลายเป็นหมอนวดน้อยประจำหมู่บ้าน และมีรายได้เป็นของตัวเอง

เรื่อง : เจ้าไหมน้อย

ผู้แต่ง : มงคล มหาชัย

ภูมิปัญญา : การทอผ้าไหม

เนื้อเรื่องย่อ

ณ หมู่บ้านศรีเมืองอยู่ เจ้าไหมน้อยแนะนำตัวเองให้ชาวบ้านได้รู้จักความเป็นมาของตน ตั้งแต่การเลี้ยงไหมด้วยใบหม่อนในกระดิ่ง การเข้าดักแด้ของตัวหนอนไหมจนครบ 60 วัน การนำดักแด้ไปต้มแล้วสาวเส้นไหมมาย้อมสีต่าง ๆ เมื่อเส้นใยไหมแห้งก็นำไปทอเป็นผืนผ้า

เรื่อง : สมุนไพรพื้นบ้าน

ผู้แต่ง : วณิดา สุจินดา

ภูมิปัญญา : สรรพคุณยาสมุนไพร

เนื้อเรื่องย่อ

กล่าวถึงลูกผองพาเด็ก ๆ เดินดูพืชสมุนไพร มี “ต้นนางจืด” ใช้ต้มกินแก้สารพิษและลดน้ำตาลในเลือด “ฮ่อสะพานควาย” ต้มกินเพื่อบำรุงกำลัง “เย็นไม่รู้ลืม” ใช้ต้มกินน้ำเพื่อแก้พิษทุกชนิด ส่วน “สี่สหายหลายโรค” อันได้แก่ ขิง ข่า ตะไคร้ ปลูกเลย (ขมิ้น) เอามาล้างให้สะอาด แล้วหั่นเป็นแว่น ๆ เอาไปต้มน้ำดื่มเพื่อแก้เบาซัดได้ จบลงด้วยลูกผองขอให้เด็ก ๆ ช่วยกันอนุรักษ์สมุนไพรพื้นบ้านไว้ตลอดไป

เรื่อง : ลูกประคบมหัศจรรย์

ผู้แต่ง : กรรณิการ์ ไชยวงษา

ภูมิปัญญา : การทำลูกประคบสมุนไพร

เนื้อเรื่องย่อ

ยายสอนหลานให้ทำลูกประคบเพื่อใช้ขนาดตามบริเวณร่างกายที่ปวดเมื่อย ในลูกประคบจะห่อด้วยสมุนไพรหลายอย่างคือ ใบมะขาม 100 กรัม ใบส้มป่อย 50 กรัม ขมิ้นและข่า 100 กรัม ผิวหรือใบมะกรูด 100 กรัม การบูรและพิมเสน 30 กรัม ตะไคร้ 200 กรัม ทุกอย่างหั่น

แล้วห่อผ้าเป็นลูกประคบ ก่อนใช้ให้นำลูกประคบไปนึ่งให้ร้อนแล้ววางคลึงตามจุดที่เมื่อย จะช่วยคลายเส้นประสาทที่ตึงเครียด ทำให้เลือดลมไหลเวียนดี

เรื่อง : กล้วยน้อย

ผู้แต่ง : นงลักษณ์ เครือคำ

ภูมิปัญญา : การสานแข่ง (กล้วย)

เนื้อเรื่องย่อ

การ์ตูนกล้วยน้อยแนะนำตัวว่า ตัวเองทำมาจากไม้ไผ่ที่ตัด แล้วผ่าเป็นเส้นบาง ๆ ยาว 3 ฟุตครึ่ง จำนวน 16 เส้น ให้เริ่มสานจากก้นกล้วยมาก่อน แล้วสานลำตัวและปากแข่ง ตามลำดับ กล้วยมีประโยชน์หลายอย่าง คือใช้ใส่ของได้ทุกชนิด เช่น ข้าว ผลไม้ ผัก หนุ่ยยกยา เป็นต้น

เรื่อง : พรมสารพัดประโยชน์

ผู้แต่ง : สวลี กังวานไกล

ภูมิปัญญา : การทำพรมจากเศษผ้า

เนื้อเรื่องย่อ

น้องนาและเพื่อน ๆ ดูคุณแม่ทำพรมจากเศษผ้าสีต่าง ๆ พวกเขาเห็นคุณแม่ตัดเศษผ้าให้เป็นแผ่นสี่เหลี่ยมขนาดเท่า ๆ กัน แล้วนำไปพับพร้อมกับเย็บติดกับริมกระดาดที่ตัดเป็นรูปกลม

ด้วยจักรเย็บผ้า เมื่อเย็บรอบขอบนอกแล้วก็เย็บรอบใหม่เป็นวงในถัดเข้าไปอีก 3 – 4 รอบ ก็จะได้พรมที่เสร็จสมบูรณ์และสวยงาม พรมที่คุณแม่ทำมีหลายขนาดและนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น ทำที่เช็ดเท้า ที่รองนั่ง ประดับฝาห้อง ที่รองแจกัน และที่รองแก้ว เป็นต้น

เรื่อง : ช่วยฉันด้วย

ผู้แต่ง : วิมลวรรณ อินสุวรรณ์

ภูมิปัญญา : การทำสะล้อ

เนื้อเรื่องย่อ

กล่าวถึงต้อมเก็บสะล้อที่ชำรุดจากกองขยะแล้วนำไปให้ตาซาบช่วยซ่อมแซมให้ ตาซาบใช้กะลามะพร้าวมาขัดเกลาคือภายนอกให้เกลี้ยงด้วยตะไบเหล็กเพื่อใช้เป็นกล่องเสียงหรือตัวสะล้อ และใช้ไม้เนื้อแข็งที่ไสจนเกลี้ยงกลมแล้วเจาะรูที่ปลาย 2 รูเพื่อใช้เป็นด้าม จากนั้นจึงนำลวด 2 เส้นมาซึ่งระหว่างกระลาบกับด้าม เรียกว่า “สายสะล้อ” ส่วนคันชักที่จะนำมาสีกับสายสะล้อให้เกิดเสียงจะทำด้วยคันไม้ที่ซึ่งด้วยเอ็นจำนวน 80 เส้นขึ้นไป สะล้อเป็นดนตรีพื้นบ้านถิ่นเหนือแต่โบราณ ปัจจุบันก็ยังนิยมเล่นกันอยู่

เรื่อง : เชือกวิเศษ

ผู้แต่ง : ดารารัตน์ ปันศรี

ภูมิปัญญา : การถักเชือกเป็นรูปต่าง

เนื้อเรื่องย่อ

ตาอินสอนจอมถักเชือกกระสอบเป็นรูปม้า โดยใช้เชือกกระสอบ 12 เส้นมาถักไขว้ให้เป็นลำคอก่อน แล้วถักหัวม้า หูม้า ปากม้า ขาม้า เท้าม้า หางม้าและต้าม้า ตามลำดับ จอมบอกกับตาอินว่าจะถักม้าหลาย ๆ ตัวแล้วนำไปขายได้เงินมาใช้จะได้ไม่ต้องรบกวนพ่อแม่

เรื่อง : น้องตุ้ยเข้าครัว

ผู้แต่ง : แคทรียา อนุกุล

ภูมิปัญญา : การทำขนมด้วย

เนื้อเรื่องย่อ

ยายทำขนมดั่งวงให้น้องตุ้ยชิมพร้อมกับอธิบายว่า ขนมดั่งวงเป็นขนมโบราณที่มีแป้งข้าวเจ้า งามา เกลือ น้ำตาล มะพร้าวขูดฝอยเป็นส่วนประกอบ ส่วนอุปกรณ์สำคัญก็คือ “ไม้พิมพ์ตัวขนมดั่งวง” ลำดับแรกจะต้องทำตัวขนมดั่งวงด้วยแป้งข้าวเจ้าก่อน แล้วจึงทำน้ำกะทิ เวลารับประทานให้ ตักตัวขนมดั่งวงใส่ถ้วย ราดด้วยกะทิ ตักน้ำตาล 1 ช้อน มะพร้าวขูดฝอย งามาตัวโรยพอประมาณ ก็จะได้ขนมดั่งวงที่แสนจะน่ารับประทาน

เรื่อง : ขนมจีนน้ำเงี้ยวของบัวตอง

ผู้แต่ง : จุริย์ สุนทร

ภูมิปัญญา : การทำขนมจีนน้ำ

เนื้อเรื่องย่อ

คุณแม่สอนบัวตองทำขนมจีนน้ำเงี้ยว โดยเริ่มจากทำเครื่องแกงซึ่งประกอบด้วย พริกแดงแห้ง หอม กระเทียม กะปิ รากผักชี นำทั้งหมดมาโขลกรวมกันให้ละเอียด เตรียมต้มน้ำซุบไว้

แล้วผัดน้ำพริกกับหมูบดให้สุกหอม จากนั้นจึงเทน้ำซุปลงไป พอน้ำแกงเดือดก็ใส่ มะเขือเทศ เลือดหมู ดอกงิ้ว ซอส น้ำปลา เต้าเจี้ยว ก็จะได้ “น้ำกินกับขนมจีน” เดิมเรียก “น้ำจืด” ระยะเวลาเรียกเพี้ยนเป็น “น้ำเงี้ยว” เวลารับประทานต้องนำไปราดบนขนมจีนแล้วโรยด้วยเครื่องเคียง เช่น หัวปลีหั่นฝอย กระหล่ำปลีหั่นฝอย ถั่วงอก ถั่วงอกยาวหั่นและเติมความหอมด้วยผักชี ต้นหอมหั่นฝอยและกระเทียมเจียว

เรื่อง : ข้าวกล้องจอมพลัง

ผู้แต่ง : อารีย์ อุดแบน

ภูมิปัญญา : การทำข้าวกล้อง

เนื้อเรื่องย่อ

แม่เผ่าพาดาวกับเดือนไปดูชาวบ้านตำข้าวกล้องด้วยครกไม้ ทั้งสองเห็นชาวบ้านเทข้าวที่ตำแล้ว ลงในกระด้งแล้วผัดให้เปลือกข้าวปลิวออกจากกระด้ง ผัดไม่นานนักในกระด้งจะเหลือแต่เมล็ดข้าว ชาวบ้านเทเมล็ดข้าวเก็บไว้ในกระบุง ข้าวกล้องบอกเดือนกับดาวว่าตัวเขามีประโยชน์มากถ้าคนกินเข้าไปจะทำให้ร่างกายแข็งแรงไม่มีโรคภัยเบียดเบียน

เรื่อง : กาละแม่ม้วนน่ารัก

ผู้แต่ง : สุวิน วงษ์กลม

ภูมิปัญญา : การทำกาละแม

เนื้อเรื่องย่อ

ขนมกาลละแมและเพื่อนขนมถูกนำมาวางขายอยู่ในร้านบริเวณงานวัด เมื่อหนูจำเดินผ่านมา กาลละแมจึงร้องทักพร้อมกับแนะนำตัว กาลละแมกล่าวว่า กาลละแมทำมาจากแป้งข้าวเหนียวผสม น้ำตาลปึก แป้งแซ่ กะทิ และเครื่องปรุงกลิ่น เช่น ใบเตย สตอเบอร์รี่ ทูเรียน หรือถั่วลิสงอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อผสมทุกอย่างครบแล้วให้กวนบนเตาไฟอ่อน ๆ ประมาณ 10 ชั่วโมง ถึงจะได้เนื้อ กาลละแมที่เหนียว หอม น่ารักประทาน

เรื่อง : สาวน้อยรำรำ

ผู้แต่ง : รุ่งลาวัลย์ กันตัง

ภูมิปัญญา: การฟ้อนกิ่งกระหล่ำ

เนื้อเรื่องย่อ

กระแตเตรียมตัวที่จะร่วมฟ้อนกิ่งกระหล่ำในงานวัดประจำปีของหมู่บ้านแม่ลาหลวง อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พลัปลื้มสอนกระแตฟ้อนรำโดยเริ่มจากท่ากร่ายรำยืน ท่าไหว้ ท่านั่งกระโดด นั่งยอง ๆ ท่าเงยหน้า ท่านกเดินสาย ท่านกขยับปีก ท่าชักปีกข้างและท่าขมดม เมื่อถึงวันงานวัด ทั้งสองได้ไปฟ้อนกิ่งกระหล่ำได้อย่างพร้อมเพรียง ผู้คนที่มาชมต่างกล่าวชมกระแตและพลัปลื้มว่ารำได้สวยงามมาก

เรื่อง : ฉันคือข้าวแตน

ผู้แต่ง : สุรินทร์ คำปิ่นตา

ภูมิปัญญา : การทำข้าวแตน

เนื้อเรื่องย่อ

การ์ตูนข้าวแต๋นเล่าถึงตนเองว่า “ข้าวแต๋น” ทำมาจากข้าวเหนียวหนึ่งสุกประสมกับน้ำอ้อย น้ำแดงโม น้ำเกลือ และงาดำ โดยนำทั้งหมดนี้ผสมคลุกเคล้ากันในส่วนประสมที่ใช้มีน้ำอ้อย 1 ส่วน น้ำแดงโม 2 ส่วน น้ำเกลือ 1 ส่วน ส่วนข้าวเหนียวหนึ่งสุกและงาดำดูให้พอเหมาะตามความต้องการ โดยคลุกทั้งหมดให้เข้ากันแล้วทิ้งไว้ 5 – 10 นาที เมื่อข้าวเกาะกันดีก็นำไปกดลงใน แม่พิมพ์ข้าวแต๋นแล้วนำไปตากแดดให้แห้ง ก่อนรับประทานให้นำไปทอดในน้ำมันมะพร้าวที่ร้อนจัดแล้วทิ้งไว้จนเย็น ถ้าชอบหวานให้โรยหน้าด้วยน้ำอ้อย ข้าวแต๋นเป็นขนมภูมิปัญญาของไทยที่อร่อย เก็บได้นานและมีประโยชน์ด้านคุณค่าทางอาหารด้วย

เรื่อง : สตอเบอรี่ที่รัก

ผู้แต่ง : เสมอแซ อภิรมยานนท์

ภูมิปัญญา : การทำผลิตภัณฑ์จากสตอ

เนื้อเรื่องย่อ

การ์ตูนสตอเบอรี่แนะนำตัวว่าเขาคือพืชชนิดหนึ่งที่มีผลสีแดง รสเปรี้ยวอมหวาน ลูกสตอเบอรี่กินสดก็ได้หรือนำไปทำน้ำสตอเบอรี่ แยมสตอเบอรี่ ไวน์สตอเบอรี่ สตอเบอรี่ตากแห้ง หรือจะเอาใจเด็ก ๆ ทำลูกอมสตอเบอรี่ก็อร่อยดี

เรื่อง : ที่บ้านคุณยาย

ผู้แต่ง : ัญญาลักษณ์ บุญเรือง

ภูมิปัญญา : การทำขนม

เนื้อเรื่องย่อ

หนูบัวดูคุณยายและคุณแม่ช่วยกันทำขนมซึ่งชาวเหนือเรียกว่า “หมूस้ม” ขนมทำจากเนื้อหมูปด โดยมีส่วนผสมของหมูปด 1 กิโลกรัม หนังหมูต้มซอย 2 ชีด เกลือ 2 ช้อนโต๊ะ น้ำตาล 2 ช้อนโต๊ะ กระเทียมสับ 1 ถ้วย ดินประสิทฐ์ครึ่งช้อนชา เอาส่วนผสมทั้งหมดนี้คลุกให้เข้ากัน แล้วห่อด้วยใบตองเป็นรูปร่างต่าง ๆ เก็บไว้ 2 – 3 วัน ก็รับประทานได้ แต่ถ้าชอบรสเปรี้ยวก็เก็บไว้นาน 7 วัน ขนมกินได้ทั้งดิบและสุก ถ้ากินสุกก็นำไปทอด ปิ้ง และผัด ก็ได้

เรื่อง : ปามไข่ฝึ้งของคุณยาย

ผู้แต่ง : พัทธวรรณ ปัญญา

ภูมิปัญญา : การทำปามไข่ฝึ้ง

เนื้อเรื่องย่อ

คุณยายทำปามไข่ฝึ้งให้หวานซึม โดยแสดงวิธีทำไปด้วย หวานเห็นคุณยายตอกไข่ไก่ใส่ชาม 3 ฟองแล้วตีไข่ให้เข้ากัน จากนั้นก็ใส่น้ำมะนาว 2 ช้อนชาและน้ำเปล่าเล็กน้อยเพื่อให้เนื้อของปามไข่ฝึ้งนุ่ม แล้วจึงใส่ซอสปรุงรสคนพอเข้ากัน และทำให้สุกโดยตักเนื้อปามไข่ฝึ้งใส่กระทงใบตอง แล้วใส่ไข่ฝึ้งลงในกระทง กระทงละ 1 ช้อนชาพร้อมกับโรยด้วยต้นหอมซอยเล็กน้อยแล้วยกไปปิ้งบนเตาไฟจนสุก ก็ได้ปามไข่ฝึ้งที่หอมอร่อยน่ารับประทาน

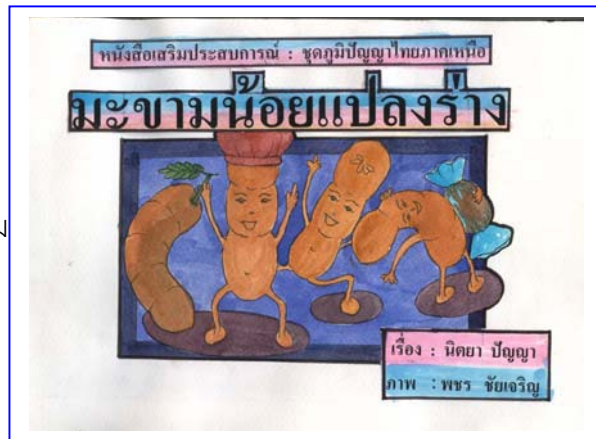
เรื่อง : ผมคือนายทองม้วน

ผู้แต่ง : ลำพู สุานเหล็ก

ภูมิปัญญา : การทำขนมทองม้วน

เนื้อเรื่องย่อ

การ์ตูนนายทองม้วนพาเพื่อนเด็ก ๆ มาร่วมกันทำขนมทองม้วน เริ่มด้วยการนำแป้งข้าวเจ้าและน้ำกะทิผสมกัน แล้วใส่น้ำตาล ไข่ไก่และน้ำใบเตยพร้อมกับคนให้เข้ากัน ตักแป้งที่ผสมแล้วใส่เครื่องปั๊มทองม้วน ปั๊มประมาณ 3 นาทีก็รีบนําทองม้วนออกแล้วม้วนเป็นทรงกลม พอเย็นทองม้วนก็จะกรอบ หอมหวานน่ารับประทาน

เรื่อง : มะขามน้อยแปลงร่าง

ผู้แต่ง : นิตยา ปัญญา

ภูมิปัญญา : การแปรรูป

เนื้อเรื่องย่อ

การ์ตูนมะขามน้อยเล่าถึงความเป็นมาของต้นมะขามที่มีประโยชน์หลายอย่าง และที่คนนิยมกันมากคือนำเนื้อมะขามไปทำ “มะขามแก้ว” วิธีทำก็นำเนื้อมะขามสุกบด 4 ชีด เกลือ 4 ช้อนชา แปะแซ่ครึ่งกิโลกรัม ใส่ผสมคนรวมกันในกระทะซึ่ง ตั้งไฟอ่อน ๆ อยู่ เคี่ยวเนื้อมะขามไว้ 5 –10 นาที จากนั้นให้นําน้ำตาลทราย 1 กิโลกรัมครึ่งใส่ลงไป หรือถ้าอยากให้มีรสเผ็ดก็ใส่พริกป่นอีกนิดหน่อยแล้วคนให้เข้ากันอีกประมาณ 5 นาที จากนั้นก็ตักมะขามกวนใส่ถาดที่ปูด้วยน้ำตาลทรายเล็กน้อย พอเนื้อมะขามกวนอุ่นๆ ก็นำมาปั้นและห่อกระดาษแก้วสีสวย ๆ ก็ได้มะขามแก้วที่แสนอร่อยแล้ว

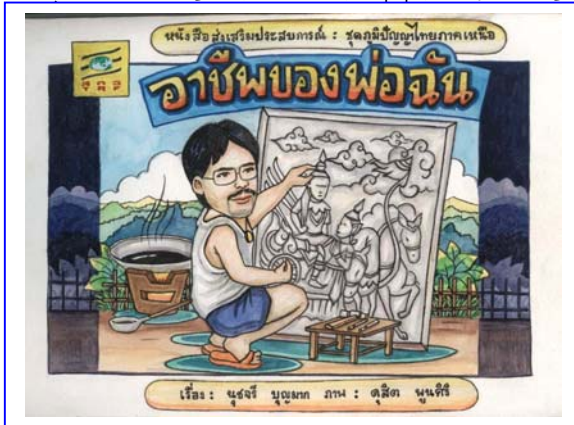
เรื่อง : ข้าวหนุกงาหนุ้อย

ผู้แต่ง : พิกุล จันเจอร

ภูมิปัญญา : การทำข้าวหนุกงา

เนื้อเรื่องย่อ

อิมสอนให้อ้อยทำข้าวหนูกงา โดยเตรียมโคลงกาให้ละเอียดก่อนเติมเกลือเล็กน้อย แล้ว ตักโรยในข้าวเหนียวที่นึ่งสุกใหม่และยังอุ่นอยู่ พร้อมกับคลุกเคล้าให้เข้ากับงานจนดูเป็นข้าวเหนียว

เรื่อง : อาชีพของพ่อฉัน

ผู้แต่ง : นุชจรี บุญมาก

ภูมิปัญญา : การสลักแผ่นอลูมิเนียม

เป็นรูปต่าง ๆ

เนื้อเรื่องย่อ

ในช่วงโมงวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ คุณครูให้นักเรียนผลัดเปลี่ยนกันออกมาเล่าอาชีพ ของพ่อให้เพื่อน ๆ ฟัง จ้อยเล่าว่าอาชีพของพ่อเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดมาจากปู่ โดยการนำเอา แผ่นอลูมิเนียมมาสลักเป็นรูปต่าง ๆ อุปกรณ์การสลักมีสิ่ว เหล็กแหลม มีดปลายแหลม ไม้ รองแผ่นอลูมิเนียมและไขควง พ่อนำแผ่นอลูมิเนียมลงไฟให้อ่อนก่อน แล้วต้มชันที่ทำด้วยยาง สนิมผสมน้ำมันพืชพร้อมกับเทลงบนแผ่นอลูมิเนียม ทิ้งไว้จนเย็น จากนั้นจึงวาดภาพลงบนแผ่นชัน นั้น แล้วสลักแผ่นอลูมิเนียมตามลายภาพ ก็จะได้แผ่นภาพอลูมิเนียมที่สมบูรณ์ สวยงามและมี คุณค่า

เรื่อง : แหวนโลหะน้อย

ผู้แต่ง : จีรวัด ไสลงษ์

ภูมิปัญญา : การสลักชื่อบนแหวนที่

ทำจากเหรียญโลหะ

เนื้อเรื่องย่อ

ลุงคำสาธิตการทำแหวนจากเหรียญ 50 สตางค์ รุ่น พ.ศ. 2493 เพราะเป็นเหรียญที่เลิกใช้แล้วทั้งเนื้อโลหะก็มีคุณภาพดีด้วย ลุงคำเริ่มด้วยการนำเหรียญมาหลอมด้วยไฟแรงสูงให้ละลายก่อน แล้วนำเนื้อโลหะเหลวที่ได้เทลงแม่พิมพ์แหวน ทิ้งไว้ให้เย็นก็จะได้เส้นโลหะ จากนั้นจึงนำเส้นโลหะมาตัดและขัดให้ได้ขนาดวงแหวนที่ต้องการ แล้วจึงนำแหวนไปขัดเงาด้วยยาทำความสะอาด พร้อมกับใช้มีดปลายแหลมสลักชื่อด้วยการแกะตัวอักษรลงบนวงแหวนที่เตรียมไว้

เรื่อง : พระนางสามผิว

ผู้แต่ง : พิชิตธน์ บัวขาว

ภูมิปัญญา : ตำนานพระนางสาวผิว

เนื้อเรื่องย่อ

กล่าวถึงเจ้าเมืองฝางมีพระนามว่า “อุดมสิน” พระองค์มีพระมเหสีที่ทรงพระสิริโฉมงดงาม ผิวของพระนางเปลี่ยนได้วันละ 3 สี ตอนเช้าสีขาวนวล ตอนเที่ยงสีแดงและตอนเย็นเปลี่ยนเป็นสีชมพู ความงามของพระนางทำให้พระเจ้าสุทโธกษัตริย์เมืองอังวะหลงรักพระนางและยกทัพมาบุกเมืองฝางเพื่อชิงนาง เมืองฝางต้านพม่าไม่ได้ ก่อนที่เมืองจะแตกเสนาอำมาตย์ทูลขอให้พระเจ้าอุดมสินกับพระนางสามผิวหนี แต่พระนางสามผิวไม่หนีและคิดแก้ปัญหาโดยพระนางกระโดดลงไปในบ่อน้ำพร้อมพระสวามี คึกพม่าจึงสงบลง การสละชีพของทั้งสองพระองค์นับเป็นการเสียสละครั้งยิ่งใหญ่ เป็นตำนานเล่าขานจนทุกวันนี้

เรื่อง : ตำนานวัดข้าวแต๋นหลวง

ผู้แต่ง : นิติกรณ จำอินทร์

ภูมิปัญญา : ตำนานสถานที่

เนื้อเรื่องย่อ

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าเสด็จบิณฑบาตบริเวณบ้านยางหมอก ซึ่งเป็นที่ตั้งของอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เช้าวันนั้นชาวบ้านชื่อพ่อนาได้นำพ่อนข้าวไปปลูกเป็นแท่นถวายพระพุทธเจ้าประทับนั่ง พระพุทธองค์ตรัสว่า “บ้านยางหมอกนี้ ต่อไปภายหน้าจะได้ชื่อว่า “บ้านข้าวแท่น” แล้วพระองค์ก็เสด็จบิณฑบาตต่อ ต่อมาชาวบ้านก็เปลี่ยนชื่อบ้านยางหมอกเป็น “บ้านข้าวแท่น” และเรียก “ข้าวแท่นหลวง” ในปัจจุบัน วัดข้าวแท่นหลวง อยู่ในอำเภอ สันทราย จังหวัดเชียงใหม่

เรื่อง : ภูมิเที่ยวเวียงกุมกาม

ผู้แต่ง : รุ่งรัตน์ บุญลา

ภูมิปัญญา : ตำนานเมืองกุมกาม

เนื้อเรื่องย่อ

ภูมิและต่อนัดกันไปเที่ยวชมเวียงกุมกาม บ้านช้างค้ำ ตำบลวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดช้างค้ำเล่าเรื่องเมืองกุมกามว่า พญามังรายเป็นผู้สร้างเวียงกุมกามเมื่อประมาณ พ.ศ.1839 แต่เนื่องจากเวียงกุมกามเป็นที่ลุ่มใกล้แม่น้ำปิง พอถึงฤดูฝนจึงเกิดน้ำท่วม ประชาชนและสัตว์เลี้ยงพากันเดือดร้อน พญามังรายจึงโปรดให้ย้ายมาสร้างเมืองใหม่ที่เชิงดอยสุเทพและให้เป็นศูนย์กลางแห่งอาณาจักรล้านนา เวียงกุมกามจึงลดฐานะเป็นแค่เมืองบริวารของเชียงใหม่ปัจจุบันเวียงกุมกามกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวและโบราณสถานของเชียงใหม่ไปแล้ว

เรื่อง : ตำนานเมืองฝางใหม่

ผู้แต่ง : ศิริภาพร ปัญญาฟู

ภูมิปัญญา : ตำนานเมืองฝาง

เนื้อเรื่องย่อ

กล่าวถึงคณะล่าสัตว์เดินทางไปพบเมืองร้างที่ยังมีซากโบราณวัตถุและโบราณสถานทางตอนเหนือของเมืองเชียงใหม่ คณะล่าสัตว์ได้นำโบราณวัตถุมาถวายเจ้าหลวงอินทวิชยานนท์ ผู้ครองเมืองเชียงใหม่ขณะนั้น เจ้าหลวงให้ตรวจดูตำนานเมืองเชียงใหม่ จึงทราบว่าบริเวณดังกล่าวเป็นเมืองฝางเก่าและสั่งให้ชาวบ้านช่วยกันปรับปรุงเมืองให้เป็น “เมืองฝางใหม่” พร้อมกับส่งคน ไปปกครองคือ พระยาสุริโยตย์ หลวงมหาวงศ์ ตามลำดับ หลวงมหาวงศ์ได้สร้างความเจริญให้เมืองฝางใหม่หลายอย่าง เช่น แบ่งการปกครองออกเป็น 7 แคว้น ซ่อมแซมกำแพงเมือง ให้เสรีในการทำมาหากิน เก็บภาษีอากรมาบริหารบ้านเมือง เป็นต้น ปัจจุบันอำเภอฝางมีที่เที่ยวหลายแห่ง เช่น ดอยอ่างขาง อุทยานแห่งชาติแม่ฝางและโป่งน้ำดัง

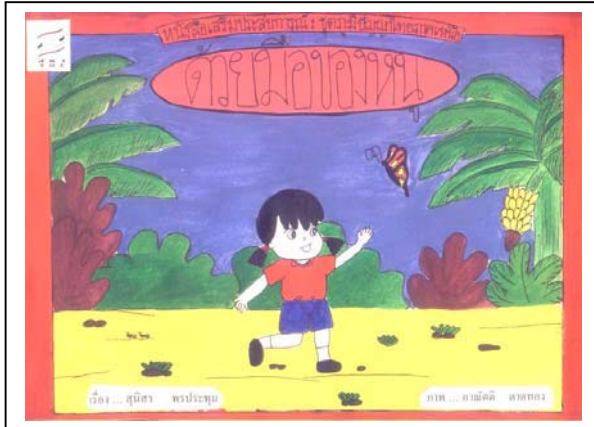
เรื่อง : ตะกร้าแสนสวย

ผู้แต่ง : บุษกร บุญเรือง

ภูมิปัญญา : การสานตะกร้าจากเศษวัสดุ

เนื้อเรื่องย่อ

การสานตะกร้าจากสมุดโทรศัพท์ที่ไม่ใช้แล้ว เริ่มด้วยการนำแผ่นกระดาษของสมุดโทรศัพท์มาตัดให้กว้างประมาณ 2 นิ้วแล้วนำไปพันก้านมะพร้าวพร้อมกับย้อมสีตามที่ต้องการ แล้วนำเส้นลวดสอดเข้าไปแทนที่ก้านมะพร้าว จากนั้นจึงนำเส้นกระดาษนี้ไปสอดและสานเป็นตะกร้าโดยใช้ ไม้อัดรูปสีเหลืองเป็นฐานหรือก้นตะกร้า เมื่อได้ตะกร้าตามลักษณะที่ต้องการแล้วให้นำน้ำยาเคลือบเงามาทาผิวตะกร้าพร้อมกับตากให้แห้งก็จะได้ตะกร้าแสนสวยไว้ใช้งานได้สารพัด

เรื่อง : ด้วยมือของเธอ

ผู้แต่ง : สุนิสา พรประทุม

ภูมิปัญญา : การทำขนมตาล

เนื้อเรื่องย่อ

กล่าวถึงน้องลำไยชวนเพื่อนๆ มาฝึกทำขนมตาล (ขนมเกล็ด) โดยเริ่มจากการนำแป้งข้าวเจ้าวนวดกับน้ำสะอาดให้เข้ากัน จากนั้นจึงนำน้ำกะทิตั้งไฟอ่อน ๆ วน พร้อมกับน้ำตาลและน้ำใบเตย พอกะทิส่งกลิ่นหอมก็ใส่แป้งที่นวดไว้ลงไปพร้อมกับกวนต่อจนแป้งเหนียวแล้วยกพักไว้จนเย็น ลำดับต่อไปให้ตักแป้งที่กวนได้ใส่ใบตองห่อไว้เป็นห่อ ๆ แล้วใส่ลงถึงนึ่งอีกครั้งหนึ่ง ตอนนี้ก็จะได้ขนมตาลที่หอม หวานมัน น่ารับประทาน

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การบูรณาการการสอน การวิจัยและการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้น รวบรวม อนุรักษ์และเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย แล้วนำมาสร้างเป็นหนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ รวมทั้งต้องการจะศึกษาวิธีการบูรณาการวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็กเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้นักศึกษาโปรแกรมวิชาภาษาไทย หมู่เรียน ท.42.ศ4.01 ของสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2544 จำนวน 29 คนเป็นกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แนวการสอนวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก เวทีชาวบ้าน การประชุมสัมมนา แบบบันทึกข้อมูล สื่อประกอบการสอนแบบประเมินหนังสือสำหรับเด็ก และแบบทดสอบเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยเริ่มจากการดำเนินการสอนนักศึกษาในกลุ่มตัวอย่างตามลำดับการสอนในแนวการสอนวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก ให้นักศึกษากลุ่มตัวอย่างแต่ละคนสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยด้วยการเดินทางกลับภูมิลำเนาของตนเพื่อจัดทำเวทีชาวบ้าน กลุ่มตัวอย่างนำองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาเรื่องที่ได้กลับเข้าสู่ห้องเรียน เพื่อจัดทำ “หนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ” แล้วนำหนังสือที่สร้างไปให้เด็กระดับประถมศึกษาอ่านเพื่อประเมินความเหมาะสมของหนังสือในด้านต่างๆ จากนั้นจึงนำหนังสือนั้นเสนอในเวทีสัมมนาวิพากษ์หนังสือสำหรับเด็ก เสร็จจากเวทีวิพากษ์เจ้าของผลงานแต่ละคนนำข้อเสนอแนะจากการประเมินของเด็กและข้อวิพากษ์จากเวทีสัมมนามาปรับปรุงให้หนังสือสำหรับเด็กที่สร้างขึ้นมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จากนั้นจึงนำไปให้เด็กระดับชั้น ป.3 – ป.4 อ่านเพื่อประเมินคุณภาพอีกครั้งหนึ่ง และท้ายสุดของการเก็บรวบรวมข้อมูลจะจบลงด้วยกลุ่มตัวอย่างสอบปลายภาคเรียนด้วยแบบทดสอบ เพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา “การสร้างหนังสือสำหรับเด็ก”

สรุปผลการวิจัย

การดำเนินการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ยังผลให้ได้ผลลัพธ์ตามจุดประสงค์ของการวิจัย คือ

1. **องค์ความรู้ด้านวิธีการสืบค้น รวบรวม อนุรักษ์ และเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับ ภูมิปัญญาไทย** ด้วยการจัดทำเวทีชาวบ้านเรื่องภูมิปัญญาที่กำหนดขึ้น แล้วนำองค์ความรู้ที่ได้ไปสร้างเป็นหนังสือสำหรับเด็กเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเรื่องนั้นไว้ จากนั้นจึงจัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่ให้เยาวชนได้อ่านและสืบสานต่อไป

2. **องค์ความรู้ด้านวิธีการบูรณาการการสร้างหนังสือสำหรับเด็กเพื่อพัฒนาท้องถิ่น** ซึ่งมี ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาวิธีการเขียนหนังสือสำหรับเด็ก

ขั้นที่ 2 จัดทำเวทีชาวบ้านเพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาไทย

ขั้นที่ 3 ลงมือเขียนหนังสือสำหรับเด็ก ดังนี้

3.1 กำหนดแนวคิดของเรื่อง

3.2 วางโครงเรื่อง

3.3 ลงมือเขียนโดยนำโครงเรื่องมาเขียนขยายให้เป็นเรื่องเต็ม

3.4 นำเรื่องที่แต่งสมบูรณ์แล้วมาตัดเป็นตอน เพื่อกำหนดภาพประกอบ

แต่ละตอน

3.5 จัดทำหนังสือสำหรับเด็กฉบับร่าง

3.6 จัดทำต้นฉบับหนังสือสำหรับเด็กด้วยการวาดภาพประกอบเนื้อเรื่อง

แต่ละตอน แล้วเข้าเล่มสมบูรณ์

ขั้นที่ 4 นำหนังสือต้นฉบับที่ได้ไปทดลองใช้ โดยให้เด็กระดับประถมศึกษาอ่านเพื่อประเมินความเหมาะสมด้านต่างๆ

ขั้นที่ 5 จัดเวทีสัมมนาเพื่อวิพากษ์หนังสือสำหรับเด็กที่สร้างด้วยนักเขียนหนังสือสำหรับเด็ก นักวิชาการ ราษฎรชาวบ้าน ตัวแทนเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น นักวาดภาพ และผู้สนใจทั่วไป

ขั้นที่ 6 ขึ้นปรับปรุงแก้ไขหนังสือสำหรับเด็กตามคำแนะนำจากเวทีวิพากษ์และจากการประเมินของเด็ก

ขั้นที่ 7 จัดทำหนังสือฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปให้เด็กอ่านเพื่อประเมินอีกครั้ง

ขั้นที่ 8 ขึ้นจัดพิมพ์เผยแพร่

3. วิจัยบูรณาการการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการบำรูงศิลปวัฒนธรรมเข้าในกิจกรรมเดียวกัน

การวิจัยครั้งนี้ได้บูรณาการภารกิจของสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ในฐานะ “สถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น” ได้อย่างแท้จริง เพราะขณะที่ผู้วิจัยดำเนินการสอนวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็กตลอด 1 ภาคเรียนนั้น ได้พานักศึกษาออกศึกษาค้นคว้าทั้งองค์ความรู้ด้านการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก และความรู้เรื่องภูมิปัญญาไทยในภาคเหนือด้วยการ “จัดเวทีชาวบ้าน” ในชุมชนถึง 29 ชุมชน ขณะที่ทำเวทีชาวบ้านนั้นทำให้ชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ความรู้ เกี่ยวกับภูมิปัญญานั้นอย่างสมบูรณ์ อันเป็นการบริการวิชาการไปด้วย และเมื่อหนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือเผยแพร่ไป ณ ที่ใดทั้งในประเทศและต่างประเทศก็ถือได้ว่าสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ได้ทำหน้าที่บริการวิชาการแก่สังคมไปด้วย และได้ผลทางอ้อมที่พิเศษสุดก็คือสถาบันได้ทำหน้าที่ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมไปได้ยาวนานเท่าที่เดียว กิจกรรมการวิจัยครั้งนี้จึงนับว่าบูรณาการการสอน การวิจัยและการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างแท้จริงและกว้างขวาง

4. หนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ

ผลการวิจัยที่เป็นรูปธรรมประการหนึ่งคือ หนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือที่มีคุณภาพตามลักษณะที่ดีของหนังสือสำหรับเด็ก ซึ่งมีทั้งหมด 29 เล่ม (เรื่อง) คือ

4.1 ลูกประคบมหัศจรรย์	ของ นางสาวกรรณิการ์ ไชยวงษา
4.2 สมุนไพรพื้นบ้าน	ของ นางสาวนิตา สุจินดา
4.3 หมอนวดน้อย	ของ นางสาวปัทมา อินทร์อาราม
4.4 คุณยายนวดเท้า	ของ นางชลธิชา แคนโพธิ์
4.5 ตำนานวัดข้าวแทนหลวง	ของ นายนิติกรณ์ จำอินทร์
4.6 ตำนานพระนางสามผิว	ของ นางสาวพัชรินทร์ บัวขาว
4.7 ตำนานเมืองฝางใหม่	ของ นางสาวศิริณภาพร ปัญญาฟู
4.8 ภูมิเทียวเวียงกุมกาม	ของ นางสาวรุ่งรัตน์ บุญลา
4.9 แหวนโลหะน้อย	ของ นางสาวจิรวัส ไสลงษ์
4.10 ม้าวิเศษ	ของ นางสาวดารารัตน์ ปันศรี
4.11 กวายน้อย	ของ นางสาวนงลักษณ์ เครือคำ
4.12 อาชีพของพ่อฉัน	ของ นางสาวนุชจรี บุญมาก
4.13 ตะกร้าแสนสวย	ของ นางสาวบุษกร บุญเรือง

4.14 ช่วยฉันด้วย	ของ นางสาววิมณวรรณ อินสุวรรณ
4.15 พรมสารพัดประโยชน์	ของ นางสาวสวลี กังวานไกล
4.16 เจ้าไหมน้อย	ของ นายมงคล มหาชัย
4.17 สาวน้อยร่ำรำ	ของ นางสาวรุ่งลาวัลย์ กันเต็ง
4.18 น้องตุ้ยเข้าครัว	ของ นางสาวแคทรียา อนุกุล
4.19 ขนมน้ำเงินน้ำเงี้ยวของคุณยาย	ของ นางสาวจุรีย์ สุนทร
4.20 ที่บ้านคุณยาย	ของ นางสาวธัญญาลักษณ์ บุญเรือง
4.21 มะขามน้อยแปลงร้าง	ของ นางสาวนิตยา ปัญญา
4.22 ข้าวหนุงหาหนุ่ย	ของ นางสาวพิกุล จันเจียร
4.23 ปามไข่ผำของคุณยาย	ของ นางสาวพัชราภรณ์ ปัญโนจำ
4.24 ผมหอยนางรม	ของ นางสาวลำพู สุวานเหล็ก
4.25 สดอเบอรี่ที่รัก	ของ นางพิมลแข อภิรมยานนท์
4.26 แหม่มของคุณยาย	ของ นางสาวสุนิสา พรประทุม
4.27 กาละแมที่รัก	ของ นางสาวสุวิน วงษ์กลม
4.28 ข้าวกล้องจอมพลัง	ของ นางสาวอารีย์ ชุติแบบ
4.29 ฉันคือข้าวแต๋น	ของ นายสุรินทร์คำปิ่นตา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลงานวิจัยไปใช้ มีดังนี้

1.1 สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ควรได้นำรูปแบบของการวิจัยแบบบูรณาการการสอน การวิจัยและการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาท้องถิ่นนี้ออกเผยแพร่ให้สาธารณชนทั้งภายในและ ภายนอกสถาบัน เพื่อให้มวลชนได้เรียนรู้และทดลองนำวิธีการวิจัยในรูปแบบนี้ไปใช้

1.2 สถาบันและผู้วิจัยควรร่วมกันจัดเสนอผลงานวิจัยทั้งในรูปแบบของการแถลงข่าว จัดนิทรรศการ และการจัดประชุมสัมมนาให้สังคมได้เรียนรู้

1.3 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ผู้สนับสนุนทุนในการทำวิจัยเรื่องนี้ ควรนำ “หนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือ” ทั้งหมดนี้เสนอให้สำนักพิมพ์ได้จัดพิมพ์ ออกเผยแพร่ให้เยาวชนและผู้อ่านทั่วไปได้ศึกษา เรียนรู้เกี่ยวกับสภาวะของภูมิปัญญาไทย พร้อมกับพิจารณาให้รางวัลแก่เจ้าของผลงานดีเด่นด้วย

1.4 โปรแกรมวิชาภาษาไทย สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ควรได้สนับสนุนให้นักศึกษาที่เรียนวิชา “การสร้างหนังสือสำหรับเด็ก” ได้สร้างหนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทยภาคเหนือในรุ่นต่อไปด้วย เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือที่ไม่ได้รับการเผยแพร่ยังมีอีกมาก

1.5 สถาบันราชภัฏเชียงใหม่โดยผู้วิจัยควรจัดอบรมวิธีการสร้างหนังสือสำหรับเด็กจากภูมิปัญญาไทยให้แก่ครู บุคลากรทางการศึกษา และชุมชนได้สืบสานเจตนารมณ์เรื่องนี้ต่อไป

1.6 สถาบันการศึกษาควรร่วมกับสำนักพิมพ์จัดประกวด “หนังสือสำหรับเด็กชุดภูมิปัญญาไทย” ขึ้น เพื่อให้กำลังใจแก่นักเขียนหนังสือสำหรับเด็กทั้งที่เป็นมืออาชีพ และนักเขียนมือใหม่ พร้อมทั้งนำผลงานที่ได้รับรางวัลมาจัดพิมพ์เผยแพร่

1.7 สถาบันการศึกษาควรจัดงานวัน “นักเขียนพบภูมิปัญญาไทย” ขึ้น ในสถาบันการศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้นักศึกษา นักเขียนหนังสือสำหรับเด็ก ครู อาจารย์ และผู้สนใจทั่วไปได้ร่วมเสวนาพัฒนาองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาไทยแต่ละเรื่องให้มีความสมบูรณ์ ทันสมัย สามารถออกสู่สากลได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อ

2.1 ทำวิจัยเชิงสำรวจเพื่อค้นหาภูมิปัญญาไทยภาคเหนือไว้ทั้งหมด เพื่อใช้เป็นข้อมูลวิทยานิพนธ์สำหรับใช้ประโยชน์ในการสร้างหนังสือและอื่นๆต่อไป

2.2 ทำวิจัยในรูปแบบเดียวกับงานวิจัยเรื่องนี้ แต่ทำเกี่ยวกับภูมิปัญญาเป็นด้านๆ อาทิ หนังสือสำหรับเด็กชุดอาหารพื้นบ้าน ชุดสมุนไพรพื้นบ้าน ชุดนิทานพื้นบ้าน ชุดคติความเชื่อและคำสอน เป็นต้น

งานวิจัยชุดโครงการบูรณาการการสอน การวิจัยและการบริการวิชาการเพื่อพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาวิชาการสร้างหนังสือสำหรับเด็ก สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ได้สำเร็จลุล่วงลงอย่างน่าภูมิใจ ด้วยภาคีทุกฝ่ายได้ร่วมกันสานฝันให้เป็นจริง ได้นำการสอน การวิจัย การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเข้ามาอยู่ในกิจกรรมเดียวกันอย่างกลมกลืน ได้ใช้เวทีชาวบ้านเป็นเครื่องมือในการหลอมรวมองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาไทย ได้สำเร็จ ได้สร้างความภูมิใจในภูมิปัญญาที่ทรงค่ายิ่งแก่ชุมชน ได้สร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นให้แก่เยาวชนของชาติ และที่สำคัญงานวิจัยนี้ได้ตอบสนองนโยบายชาติในด้านการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษาของชาติ อันเป็นพลังที่จักฟื้นฟูภูมิวัฒนธรรมให้ประจักษ์เพื่อความสมานฉันท์ของคนในชาติ นับเป็นการจุดประกายการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนอย่างสานตีสู่สุขของสังคมไทย

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ. รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบหรือแนวการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างคุณลักษณะดี เก่ง มีสุข ระดับประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ การศาสนา, 2543.
- _____. ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว, 2542.
- กระทรวงศึกษาธิการ. โลกกว้างทางปัญญา. กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว, 2546.
- เกษร เจริญรักษ์. เลี้ยงลูกด้วยหนังสือ. กรุงเทพฯ : ปาณยา, 2529.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว, 2544.
- จินตนา มัชฌมบุรุษ. 2545. ภูมิปัญญาท้องถิ่น. (เอกสารอัดสำเนา)
- ทองจิต พูลลาภ. ศักยภาพและสถานภาพของภูมิปัญญาไทยเพื่อสืบสานการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน. กรุงเทพฯ : เนติกุลการพิมพ์, 2546.
- ปกรณ สุวรรณประภา. วิทยาการกระบวนการภาคสนาม. พิษณุโลก : สถาบันพัฒนาสี่แยกอินโดจีน, 2545.
- ทักษิณ ชินวัตร. คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2544.
- ประเวศ วะสี. ยุทธศาสตร์ทางปัญญาและการปฏิรูปการศึกษาที่พาประเทศพ้นวิกฤต. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค, 2544.
- _____. ยุทธศาสตร์ทางปัญญาเพื่ออนาคตของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสื่อสร้างสรรค์.
- _____. “การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา.” ชุมชนพัฒนา. 1(5) : 2530.
- ปราณี เชียงทอง. วรรณกรรมสำหรับเด็ก. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2526.
- พรจันทร์ จันทวิมลและคณะ. การเขียนและจัดทำสื่อหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ, 2534.